

**ANNELERİN DUYGUSAL İSTİSMAR
POTANSİYELİNİN ÇOCUKLARIN PSİKOSOSYAL
DURUMLARINA ETKİSİ**

Hanife Kübra AKPINAR
ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI
Tez Danışmanı

Doç. Dr. Oğuz EMRE

Yüksek Lisans Tezi-2025

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ANNELERİN DUYGUSAL İSTİSMAR POTANSİYELİNİN ÇOCUKLARIN
PSİKOSOSYAL DURUMLARINA ETKİSİ

Hanife Kübra AKPINAR

Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Oğuz EMRE

Tez Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Osman Tayyar ÇELİK

Doç. Dr. Oğuz EMRE

Dr. Öğr. Üyesi Mahmut KARATAY

MALATYA

2025

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

ETİK BEYANI

İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak “Doç. Dr. Oğuz EMRE” danışmanlığında hazırlayıp sunduğum “Annelerin Duygusal İstismar Potansiyelinin Çocukların Psikososyal Durumlarına Etkisi” başlıklı Yüksek Lisans tezim içinde elde ettiğim verileri, bilgileri, belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tezimde yararlandığım eserlere bilimsel kurallara uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, tezimin özgün olduğunu, tezimin çalışma ve yazımında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim./...../2025

Öğrencinin:
Hanife Kübra AKPINAR
İmza

İÇİNDEKİLER

ÖZET	vii
ABSTRACT.....	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	6
2.1. Çocuk İstismarı.....	6
2.1.1. Çocuk İstismarı Türleri	6
2.1.2. Duygusal İstismarın Sınıflandırılması	8
2.1.3. Duygusal İstismarın Nedenleri	9
2.1.4. Duygusal İstismarın Sonuçları	10
2.1.5. Duygusal İstismar ile İlgili Yapılan Çalışmalar	11
2.2. Psikososyal ve Davranışsal Problemler	13
2.2.1. Davranış Problemlerinin Gruplandırılması	14
2.2.2. 3-6 Yaş Aralığında Sık Görülen Psikososyal Problemler	16
2.2.3. Psikososyal ve Davranışsal Problemlerin Sebepleri	19
2.2.4. Psikososyal Durum ile İlgili Yapılan Çalışmalar	20
3. MATERYAL VE METOT	22
3.1. Araştırmanın Modeli	22
3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	22
3.3. Verilerin Toplanması	23
3.4. Veri Toplama Araçları	24
3.4.1. Kişisel Bilgi Formu	24
3.4.2. Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyel Ölçeği (DİPÖ)	24
3.4.3. Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği (PDDÖ)	25

3.4. Verilerin Analizi.....	26
4. BULGULAR	28
4.1. Ölçek ve Alt Boyutlarının Puan Dağılımı	28
4.2. Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği (PDDÖ) Puanları ve Ebeveynlerin Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği (DİPÖ) Puanları ile Demografik Bulgulara İlişkin Analizler.....	28
4.3. Korelasyon Analizi.....	34
4.4. Regresyon Analizi	34
5. TARTIŞMA.....	36
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	44
KAYNAKLAR	46
EKLER.....	57
EK 1. Özgeçmiş	57
EK 2. Etik Kurul İzni	58
EK 3. Enstitü Uygulama İzni	59
EK 4. MEB Uygulama İzni.....	60
EK 5. 3-6 Yaş Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği Kullanım İzni	61
EK 6. 3-6 Yaş Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği Kullanım İzni	62
EK 7. Bilgilendirici Gönüllü Onam Formu	63
EK 8. Kişisel Bilgi Formu	65
EK 9. 3-6 Yaş Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği	66
EK 10. 3-6 Yaş Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği.....	68

TEŐEKKÖR

Arařtırmamı yűrűtűrken bilgi ve deneyimleriyle bana rehberlik eden tez danıřmanım Doç. Dr. Oėuz Emre'ye,

Her zaman yanımda olan bana sonsuz destek veren ve bűyűk fedakarlıklarda bulunmakla kalmayıp manevi ve akademik olarak da desteėini esirgemeyen eřim Burak AKPINAR ve biricik kızım Duru Ada AKPINAR'a,

Hayatımın her anında sevgi ve emeklerini űzerimde hissettiėim annem Tuba POLAT, babam Mehmet POLAT ve kardeřlerime,

Arařtırmaya katılmayı gűnűllű olarak kabul eden ebeveynlere teőekkűrű borç bilirim.

Hanife Kűbra AKPINAR

2025

MALATYA

ÖZET

Annelerin Duygusal İstismar Potansiyelinin Çocukların Psikososyal Durumlarına Etkisi

Amaç: Bu araştırmanın amacı, okul öncesi eğitime giden 3-6 yaş grubu çocuğu olan annelerin duygusal istismar potansiyelinin çocukların psikososyal durumlarına etkisini incelemektir.

Materyal ve Metot: Araştırma Erzurum İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı resmi ilköğretim okullarının anasınıflarına ve bağımsız anaokullarına giden 3-6 yaş grubu 400 öğrenci ile yapılmıştır. Veri toplama aracı olarak; Kişisel Bilgi Formu, 3-6 Yaş Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği (PDDÖ)-Ebeveyn Formu, 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği (DİPÖ) kullanılmıştır. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmadaki verilerin analizi IBM SPSS paket programı ile yapılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde, t- testi, ANOVA, Mann-Whitney U, Sperman korelasyon ve çoklu doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır.

Bulgular: Annelerin duygusal istismar potansiyeli çocuğun cinsiyetine, annenin eğitim düzeyine, mesleğine, toplam aylık gelirine, sahip olduğu çocuk sayısına ve çocuğun doğum sırasına göre anlamlı bir farklılık gösterirken; annenin yaşına ve evlilik durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Çocukların psikososyal durumları çocuğun cinsiyetine, doğum sırasına ve annenin evlilik durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterirken; annenin yaşına, eğitim düzeyine, mesleğine, toplam aylık gelirine ve sahip olduğu çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Sonuç: Yapılan korelasyon ve regresyon analizleri sonucunda annelerin duygusal istismar potansiyeli ile çocukların psikososyal durumları arasında anlamlı, düşük düzeyde pozitif bir ilişki olduğu, annelerin duygusal istismar potansiyelinin çocukların psikososyal durumlarını anlamlı bir şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Duygusal İstismar, Psikososyal Durum, Anneler, Çocuk, Okulöncesi,

ABSTRACT

The Effect of Mothers' Emotional Abuse Potential on Children's Psychosocial Conditions

Aim: The aim of this study is to examine the effects of the emotional abuse potential of mothers of 3-6 year old children attending preschool education on the psychosocial status of the children.

Material and Method: The research was carried out with 400 students aged 3-6 who attend kindergarten classes of official primary schools affiliated to Erzurum Provincial Directorate of National Education and independent kindergartens. Personal Information Form, Psychosocial Status Assessment Scale for 3-6 Year Old Children-Parent Form (PBDS), Emotional Abuse Potential Scale for Parents of 3-6 Year Old Children (EAPS) were used as data collection tools. Relational screening model, which is one of the quantitative research methods, was used in the research. The analysis of the data in the research was done with IBM SPSS package program. In the analysis of the obtained data, t-test, ANOVA, Mann-Whitney U, Spearman correlation and multilinear regression analysis were used.

Results: While the emotional abuse potential of mothers varies significantly according to the child's gender, the mother's education level, profession, total monthly income, number of children and the birth order of the child; It was determined that there was no significant difference according to the mother's age and marriage status. While the psychosocial status of children varies significantly according to the child's gender, birth order and the mother's marriage status; It has been determined that there is no significant difference according to the mother's age, education level, profession, total monthly income and the number of children she has.

Conclusion: As a result of the correlation and regression analyses, it was concluded that there was a significant, low-level positive relationship between the emotional abuse potential of mothers and the psychosocial status of children, and that the emotional abuse potential of mothers significantly predicted the psychosocial status of children.

Keywords: Emotional Abuse, Psychosocial Status, Mothers, Children, Preschool,

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

DİPÖ	: 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyel Ölçeğı
PDDÖ	: 3-6 Yaş Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeğı
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
DSM-5	: Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatiksel El Kitabı-Beşinci Baskı
SPSS	: Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo No	Sayfa No
Tablo 3. 1. Demografik değişkenlere göre dağılım	23
Tablo 3. 2. Ölçek ve alt boyutların normallik varsayımı	27
Tablo 4. 1. Ölçek ve alt boyutlarının düzeylerinin incelenmesi	29
Tablo 4. 2. Ölçeklerin demografik değişkenlere göre karşılaştırılması	30
Tablo 4. 3. Ölçekler ve alt boyutlarına ilişkin korelasyon tablosu	35
Tablo 4. 4. Annelerin duygusal istismar potansiyelinin çocukların psikososyal durumlarını yordama analizi.....	35

1. GİRİŞ

Dünya'ya gözlerini açan insanoğlunun hayat boyu süren sosyalleşme sürecinde, sosyal becerilerin kazanılması açısından okulöncesi dönem büyük öneme sahiptir (1). Okulöncesi dönem, tüm hayatın yapı taşı oluşturmaktadır. Çocukların fiziksel, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimleri için oldukça önemli ve kritik bir dönemdir. Erken çocukluk dönemi hem çocukların en hızlı büyüme ve gelişme gösterdiği hem de dış etkenlere fazlaca açık olduğu bir dönem olarak nitelendirilmektedir. Bu dönemde çocukların; sosyal kurallara uyma, çevreyi anlama ve öğrenme, temel ihtiyaçları giderebilme, etkili iletişim kurabilme, ilkokula hazırlanma gibi kazanması gereken birçok gelişim basamağı mevcuttur (2). Yaşamın erken dönemleri olmasından kaynaklı olarak çocukların kazanması gereken temel becerileri kazanamaması ya da zamanında kazanamaması hem bütün gelişimi etkilemekte hem de gelişim de gecikmelere sebep olabilmektedir. (3). Okulöncesi dönemde çocukların psikososyal becerileri kazanması ve sağlıklı bireyler olarak yetişmesi için nitelikli bir bakım ve yaşına uygun öğrenme deneyimlerine ihtiyaç duymaktadır.

Psikososyal beceriler kapsamında, olumlu iletişim kurma ve devam ettirme yeteneği, akran baskısı ve stresle baş etme becerileri, işleri başlatma ve sürdürme becerileri, takım çalışması, girişkenlik, planlama ve problem çözme becerileri ve duygusal beceriler gibi pek çok konu ele alınır (4). Son dönemlerde sıkça görülen ve toplum yapısını oldukça etkileyen psikososyal sorunlar göz ardı edilemeyecek kadar gün yüzüne çıkmıştır. Özellikle 3-6 yaş grubu çocuklarda gözlemlenen saldırganlık, inatçılık, korku, kaygı, tırnak yeme, uyku ve yeme problemlerinin sıklığı giderek artmaktadır (5). Okulöncesi dönemde meydana gelen psikososyal sorunları tespit etmek, problemin çıkış noktasını belirlemek ve bu problemlere kalıcı çözümler sunabilmek çocuğun ilerleyen yaşantısında sosyal becerilerinin yüksek olmasına destek olmaktadır. Sosyal beceriler, verilen talimatlara uyma, izin isteme, arkadaşlarla paylaşımda bulunma, farklı bireylere saygı gösterme, empati kurma, göz kontağı kurma gibi birçok davranışı içerir ve uygun insan ilişkilerinin geliştirilmesine katkı sağlar. Sosyal beceri eksikliğinde çocuğun sadece insanlarla olan ilişkisi değil, aynı zamanda kişilik yapısı ve psikososyal iyilik hali de zarar görmektedir. Çocuğun yaşamındaki ilk sosyal çevresi ailesidir ve ilk psikososyal becerileri ailesiyle sosyal etkileşim içinde model olma, taklit ve gözlem gibi yollarla kendiliğinden gerçekleştirebilmektedir (6). Aile çocukların ilk sosyal çevresi olduğundan

sosyal ve psikolojik gelişim açısından kritik öneme sahiptir. Bu nedenle ebeveynlerinde davranışları, ebeveynlik uygulamaları ve çocuklar ile iletişimlerinin kalitesi çocukların ilerleyen yıllarında nasıl bireyler olacaklarını etkilemektedir (7). Okul öncesi dönemde ailelerin çocuklarına karşı uygun yetiştirme tarzı, olumlu tutum ve davranışları çocuğun psikososyal durumunu sağlıklı tutmak adına kritik öneme sahiptir. Aile içerisinde sağlıklı bir sosyal gelişim ve psikososyal iyilik hali, çocuğun bulunduğu ortamdaki insanlarla yaşadığı olumsuz yaşantılarla baş edebilmesinde önemli rol oynamaktadır (8). Çocuk ve ebeveyn ilişkisinde sevgi ve saygı ile inşa edilmiş bir bağın olmaması, çocuğun psikolojik yönden baskı altında olması, uygun olmayan ebeveyn tutumları, istismar ve ihmal gibi birçok etmen psikososyal gelişimi negatif yönde etkilemektedir.

Çocuk istismarı son zamanlar da birçok alan da sıklıkla ele alınan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk istismarı; Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'ne göre toplum ya da kişi tarafından isteyerek veya istemeyerek yapılan çocuğun sağlığını ve gelişimini negatif olarak etkileyen tüm davranışlar şeklinde tanımlanmaktadır. (9) Gündelik yaşam da sık sık duyduğumuz istismar türlerinden biri olan duygusal istismar diğer tüm istismar türlerini kapsayan kapsamlı bir kavramdır. Bütün kötü muamele biçimlerini şemsiye gibi altına toparlayan duygusal istismarın açıklanması oldukça güçtür (10). Duygusal istismar; çocuğun sosyal ve fiziksel gelişimini engelleme, çocuğu terk edilme korkusuyla tehdit etme, çocuğun uygun olmayan yöntemlerle yetiştirilmesi, çocuğun yaş ve gelişim özelliklerinin üzerinden göre ve sorumluluk almasını bekleme ve çocuğun şahsına yönelik yapılan kötü muamele olarak tanımlanmaktadır (11).

Duygusal istismara maruz kalan çocukların gelişiminde gerileme ve duraklama meydana gelebilmekte, çocuğun psikolojik ve sosyal açıdan olumsuz etkilenmesi yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır (12). Duygusal istismara maruz kalan çocukların ileriki yaşamlarında kendilerine veya başkalarına zarar verme, yeme bozuklukları, depresyon, kaygı bozukluğu, uyku problemleri, parmak emme ve alt ıslatma gibi gerileme davranışları, hafıza sorunları, hırsızlık, yalan söyleme ve mental anlam da geri kalma gibi anti sosyal davranışlar, uyumsuzluk, aşırı kaygı, obsesyonlar, dikkat dağınıklığı, çeşitli bağımlılıklar ve kendine yapılan istismarı başkalarına uygulama gibi çeşitli problemler ortaya çıkabilmektedir (13-14). Duygusal istismara maruz kalan çocuklar olumsuz sosyal davranışlar sergilemekte ve bu durum gelecekte karakter yapıları üzerinde kalıcı hasarlara sebep olabilmektedir. Toplumsal olarak çocukları hayat boyu etkileyerek birçok psikolojik rahatsızlığa zemin hazırlayabilmektedir (15).

Duygusal istismar uygulayan ebeveynlerin çocuklarında öz saygı ve benlik kavramı zarar görmektedir. Okulöncesi dönemde bakım veren kişi tarafından duygusal istismara uğrayan çocukların mükemmeliyetçi olma sürekli baskı altında hissetme ve aşırı kendini suçlama gibi patolojik sorunlar gösterdiği gözlemlenmiştir (16). Alanyazı incelendiğinde; yetişkinlikte sık gözlemlenen alkol ve madde bağımlılığı, intihar, kaygı bozukluğu ve depresyon, gibi pek çok psikolojik problem açısından okulöncesi dönemde uygulanan duygusal istismarın önemli bir risk etmeni olduğu vurgulanmıştır. (17).

Araştırmanın Önemi:

Bu araştırmanın önemi, alanyazında yapılan birçok çalışmada duygusal istismarın çocukların gelişimini olumsuz etkilediği vurgulanmaktadır (18). Duygusal istismara maruz kalan çocuklar birçok davranış problemi gösterebilmektedir. Çocuklarda gözlemlenen psikososyal davranış problemlerinin nedenleri; ebeveynlerin psikolojik problemleri, ekonomik sorunlar, çevresel faktörler, akran zorbalığı ve ebeveynlerin olumsuz tutumları gibi birçok faktör yer almaktadır.

Literatürde okulöncesi dönem çocukların duygusal istismara maruz kalmasının psikososyal açıdan etkileri konusunda bir çalışma yapılmamış olması çalışmanın önemini vurgulamaktadır. Okulöncesi dönemde duygusal istismara maruz kalmanın çocuklardaki psikososyal durumuna ne derece etkili olduğu literatüre yeni bilgi sağlayacak ve yol gösterici olacaktır. Bu çalışmanın literatürdeki bu boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Bu sebeple çalışmanın sahada yer alan uzmanlara, araştırmacılara ve ebeveynlere ışık tutacağı düşünülmektedir. Özellikle problemin odağında yer alan okulöncesi dönem çocukların problemlerine uygun çözüm önerileri için kritik önem sahiptir (19).

Literatürde araştırmanın değişkenleri olan annelerin duygusal istismar potansiyeli ve çocukların psikososyal durumları, farklı değişkenlerle incelenmiştir. Özellikle annelerin duygusal istismar potansiyeli ile ilgili birçok araştırma mevcut olsa da çocukların psikososyal durumları ile ilgili az sayıda çalışma mevcuttur. Literatürde iki değişkenin ilişkisi ile ilgili araştırma bulunmaması ve bilimsel birikime katkı sağlaması amacıyla ‘Annelerin Duygusal İstismar Potansiyelinin Çocukların Psikososyal Durumlarına Etkisi’ konulu bu araştırma yapılmıştır.

Araştırmanın Amacı ve Alt Amaçları:

Yapılan çalışmada annelerin duygusal istismar potansiyelinin çocukların psikososyal durumlarına etkisinin incelenmesi hedeflenmiştir. Belirlenen bu hedef neticesinde çalışma aşağıdaki alt amaçlara ayrılmıştır:

1. Araştırmada yer alan annelerin duygusal istismar potansiyel düzeyleri; annelerinin yaşlarına, mesleğine, eğitim durumlarına, aylık gelirlerine, evlilik durumlarına, çocuğun doğum sırasına, çocuğun cinsiyetine ve kardeş sayısına göre farklılaşmakta mıdır?

2. Araştırmada yer alan çocukların psikososyal durumları; annelerinin yaşlarına, mesleğine, eğitim durumlarına, aylık gelirlerine, evlilik durumlarına, çocuğun doğum sırasına, çocuğun cinsiyetine ve kardeş sayısına göre farklılaşmakta mıdır?

3. Annelerin duygusal istismar potansiyeli ile çocukların psikososyal durumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

4. Annelerin duygusal istismar potansiyeli çocukların psikososyal durumlarını yordamakta mıdır?

Varsayımlar: Araştırmaya katılacak annelerin Kişisel Bilgi Formu’nu, 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği’ni ve 3-6 Yaş Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu’nu içten ve samimi şekilde doldurdukları varsayılmıştır.

Bu araştırmadaki sınırlılıklar:

1.Araştırma Erzurum ili ile sınırlıdır.

2.Araştırma 2023-2024 eğitim öğretim yılı ile sınırlıdır.

3.Araştırmanın çalışma grubunda yer alan 3-6 yaş çocukların anneleri ile sınırlıdır.

4.Araştırma anne görüşleri ile sınırlıdır.

5.Araştırma, araştırma sırasında kullanılacak olan “Kişisel Bilgi Formu, 3-6 Yaş Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği (PDDÖ)-Ebeveyn Formu ve 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği (DİPÖ)” maddeleri ile sınırlıdır.

Bu araştırmada geçen tanımlar:

Duygusal İstismar: Bakım veren kişi tarafından, çocuğun yaşından ve gelişim döneminden beklenenin üzerinde görev ve sorumluluk almasını bekleme, çocuğun ruh sağlığını olumsuz etkileyen, tehdit etme, aşağılama, suçlama, reddetme gibi davranışlar, çocuğun genel gelişimini engelleme, ihtiyacı olan sevgi ve ilgiden mahrum bırakma, çocuğu olumsuz etkileyen tutumlarla yetiştirme ve çocuğun şahsına yönelik yapılan kötü

muamele olarak tanımlanmaktadır (11). Genellikle cinsel veya fiziksel istismarla birlikte meydana gelebilen istismar türüdür (20).

Psikososyal Durum: Kelime anlamı olarak psikolojik ve sosyal etkiler arasındaki dinamik ilişkiyi ifade etmektedir. Sosyal, çevresel, psikolojik ve kültürel faktörlerin etkileşiminden meydana gelen sonuç psikososyal gelişim olarak nitelendirilmektedir. Psikososyal gelişimin türlerinin düzeyi ise psikososyal durum olarak adlandırılmaktadır (21).

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Çocuk İstismarı

İstismar, çocukların hayatında onarılamaz sorunlara yol açmaktadır. Çocukların fiziksel, duygusal, bilişsel ve sosyal gelişimini yavaşlatmakta ya da durdurabilmektedir. (22). Kelime anlamı olarak istismar; sömürme, kişinin iyi niyetini kötü yönde kullanma şeklinde ifade edilmektedir (23). Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) göre; çocuğun duygusal, cinsel, fiziksel veya ekonomik açısından zarara uğramasına sebep olan her türlü ihmal ve kötü muameleyi içeren davranışlar çocuk istismarı olarak nitelendirilmektedir (24).

Araştırmalar her yaştan insanın istismara maruz kalacağını açıkça ortaya koysa da çocukluk dönemi, en çok istismara maruz kalınan dönemler arasındadır (25). Çünkü bu dönem çocukların daha çok bakım verenlerine muhtaç olduğu ve birçok alanda hala gelişimin aktif bir şekilde devam ettiği bir zaman dilimidir (26). Herhangi bir davranışın çocuk istismarı olarak nitelendirilebilmesi için çocuğun gelişiminin ve sağlığının olumsuz etkilenmesi en önemli noktalardan biri olarak belirtilmektedir. Fakat davranışın istismar olarak nitelendirilmesi için kasıt ya da çocuğun davranışı idrak edebilmesi şart olarak ifade edilmemektedir (24).

2.1.1. Çocuk İstismarı Türleri

Çocuk istismarı kavramı yaygınlığı ve kapsamından dolayı belirlemek ve türlere ayırmak güç olsa da çocuğun maruz kaldığı davranışa göre farklı gruplara ayrılmaktadır. Literatür de çocuk istismarı dört temel başlık altında ele alınmaktadır. Bu dört temel başlık; ihmal, cinsel istismar, fiziksel istismar ve duygusal istismardır. (24).

Çocuk ihmali, çocuğa bakmakla yükümlü bireylerin, çocuğun güvenli bir şekilde yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan barınma, eğitim, beslenme, tıbbi bakım gibi temel ihtiyaçlarını karşılamamaları olarak ifade edilebilir (27). "DSM-5'te çocuk ihmali, 'ebeveynlerin veya çocuğa bakım veren kişinin, çocuğu terk etmesi, yalnız ve denetimsiz bırakması, fiziksel ya da psikolojik zarar vermesi, çocuğun yaşına ve gelişimine uygun fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının karşılamaması ya da gereken ilgi ve sevgiyi çocuğa göstermemesi' olarak nitelendirilmektedir (28)." Çocuğa karşı uygun olmayan muamelede en hayati ve yaygın olan tür ihmal olarak belirtilmektedir (29).

Cinsel istismar, mağdurun rızası olmaksızın gerçekleşen ve genellikle güç ilişkileri çerçevesinde ortaya çıkan bir istismar türüdür. Çocuklar da cinsel istismar, yetişkin ya da yaşça büyük çocuğun, çocukla cinsel amaçlı çocuğun anlamadığı şekilde, gelişimsel olarak yeterli olmadığı, kabul etmesi mümkün olmayan, kültürel ve yasalar tarafından kabul edilmeyen eylemlere maruz bırakılması olarak tanımlanabilir (30). Cinsel istismar, yalnızca fiziksel temasla sınırlı olmayıp, çocuğun psikolojik, duygusal ve cinsel bütünlüğünü de ihlal eder. Çocuklar istismar edildiklerinde, bu durum onların gelişim süreçlerinde kalıcı izler bırakabilir; travma sonrası stres bozukluğu, özgüven eksiklikleri, depresyon ve gelecekteki ilişkilerde zorluklar gibi birçok sorunlarla karşılaşabilirler.

Fiziksel istismar; vurma, fırlatma, yakma, tokat atma, tekmeleme, boğma ya da herhangi bir cisimle zarar verme durumunda çocuğun bilinçli bir şekilde fiziksel olarak zarar görmesi şeklinde ifade edilmektedir (31). Tanımların birçoğunda ortak olarak fiziksel istismar çocuğun gelişimini, sağlığını kötü etkilenmekte ve çocuğun vücudunda iz bırakabilecek hasarlar oluşturmaktadır (32). En hızlı anlaşılan en çok karşılaşılan ve en sık şekilde dövme vurma şeklinde meydana gelen istismar türüdür (33).

Duygusal istismar, bir bireyin duygusal ve psikolojik sağlığını kasıtlı olarak olumsuz yönde etkileyen, sözel ve sembolik yollarla gerçekleştirilen bir zarardır. Bu tür istismar, genellikle bireyin özsaygısını, güvenini ve genel psikolojik iyilik halini zedeleyen, manipülatif ve travmatik davranışları içerir. DSM-5'e göre, anne baba veya bakım veren birey tarafından kasıtlı olarak tekrar tekrar gerçekleştirilen, çocuğun psikolojik sağlığını olumsuz yönde etkileyebilecek zararlara yol açan sözel veya simgesel eylemler duygusal istismar olarak tanımlanmaktadır. Bu tür istismar, çocuğa yönelik çeşitli eylemlerle ortaya çıkabilmektedir. Çocuğu küçümsemek, azarlamak, rencide etmek, çocuğun önemseydiği nesnelere veya bireylere hasar vermek, terk etmek veya birinin kaçıracağı tehdidinde bulunmak, bir yere hapsolmasını sağlamak, korkutucu eylemlerde bulunmak, sürekli suçlu ve kötü hissettirmek, kendine zarar vermeye zorlamak ve uygun olamayan şekilde disiplin uygulamak şeklinde açıklanabilir (28).

Duygusal istismar diğer istismar türlerine göre çocuğun vücudun da fiziksel iz bırakmadığı için anlaşılması ve tespit edilmesi oldukça güçtür. Tespiti ne kadar güç olsa da olsa da çocukta bıraktığı psikolojik yıkıntı çok ağırdır. Çocuğun öncelikle psikolojik ve sosyal gelişimini etkilemekle birlikte diğer tüm gelişim alanlarını olumsuz etkilemekte ve etkileri uzun yıllar boyu sürebilmektedir. Duygusal istismara çocuklar çoğunlukla baba, anne, abla, abi, kardeş, öğretmen ya da arkadaş gibi tanıdığı ve yakın çevre olarak

nitelendirilen bireyler tarafından maruz bırakılmaktadır. Çocukların yakın çevresinden duygusal istismar görmesinin sebebi ise bu kişilerin çocuğu kolayca etkisi altına alabilecek yakınlıkta olmasıdır.

Duygusal istismara maruz kalan çocuklar da saldırganlık, depresyon, davranış problemleri, bağımlılık gibi çeşitli davranış bozukluklarına yatkınlık gözlemlenebilmektedir (34). Bu istismar çeşidi tüm istismar çeşitlerini şemsiye gibi toplayan bir tür olmakla birlikte etkisi ve sonuçlarının fark edilmesi zor olan, fakat görülme sıklığı olarak bütün çocukların maruz kalabileceği istismar çeşididir (35).

2.1.2. Duygusal İstismarın Sınıflandırılması

Alanyazı incelendiğinde duygusal istismar türleri şu başlıklar altında incelenmiştir. Suça yöneltme, reddetme, yalnız bırakma, kendi menfaati için kullanma, zamanından önce yetişkin sorumlulukları yükleme ve aşağılama olarak gruplandırma yapılmıştır.

Suça yöneltme: Toplum tarafından kabul görmeyen davranışlara teşvik edilmesi, bu tür davranışların çocuklara özendirilmesi çocuğun bu davranışları benimsemesine yol açan bir durumdur. Ahlaka aykırı davranışların, çocuğa olumlu bir özellikmiş gibi dayatılması da bu tür bir yönlendirmeyi içerir. Çocuklar, iyi ve kötü arasındaki farkı henüz tam anlamadığı için, sergilenen davranışları tekrar etme eğiliminde olabilirler. Çocukları suç teşkil eden eylemlerle özendirmek veya yönlendirmek, toplumsal anlamda kötü örnek olmak, onları anti sosyal davranışlara yönlendirmek, bu durumu tanımlar. Bazı ebeveynlerin, çocuklarının sergilediği olumsuz davranışlara göz yumması, bu davranışların tekrar edilmesi için motivasyon kaynağı olabilmektedir (36).

Reddetme: Çocuğun gelişimine uygun istek ve ihtiyaçlarının karşılanmaması, başarı ve yeteneklerinin görmezden gelinmesi, yetersiz görülmesi, iletişim kurmaktan kaçınılması, her sorundan sorumlu tutulması ve sarılma dokunma gibi temas içeren davranışlardan kaçınılması olarak gruplara ayrılabilir. Bu tür davranışlara maruz bırakılan çocuklar istenmeme ve sevilmemeye duygusu ile büyüdüklerinden kaynaklı olarak öfke problemi, şiddete meyilli davranışlar, duygusal problemler, empati yeteneğinin kısıtlı olması ve iletişim kurma problemleri ile karşılaşabilmektedir (37).

Yalnız bırakmak: Ailenin çocuğu kendisinden ve toplumsal ilişkiler içeren ortamlardan izole etmesi, sosyal gelişimi için gerekli fırsatların sağlanmaması, yaşlılarının da bulunduğu sosyal ortamlara götürülmemesi, çocuğun tek olduğuna

inandırılması, katılmak istediği etkinliklere göndermemek ve odasına kapatma gibi cezalar olarak tanımlanabilir (38).

Kendi menfaati için kullanma: Anne ya da babanın çocuğu kendi menfaatleri doğrultusunda kullanması olarak ifade edilebilmektedir (39). Problemleri evlilikler de birliğin bozulmaması için çocuğu kullanma, ebeveynin görevi olan kardeşe bakma, para kazanma, ev işlerini yapma gibi birçok davranışın çocuğa yapılması örnek olarak verilebilir (40).

Zamanından önce yetişkin sorumluluğu yükleme: Ailenin çocuğa gelişimine yaşına ve bedensel özelliklerine uygun olmayacak şekilde ütöpik beklentileri olması durumu olarak tanımlanmaktadır. En sık karşılaşılan durumlar; maddi problemler kaynaklı küçük çocukların zorla çalıştırılması, potansiyelinin üzerinde okul başarısı beklenmesi ve ev sorumluluğunu yüklenmesi olarak sıralanabilir (38).

Aşağılama: İstismar türleri arasında çok sık karşılaşılan bir türüdür. Ailenin çocuğun gururunu ve onurunu kıracak davranışlar sergilemesi, hatalı davranışlarını kınaması, takma yaptığı hataları asla affetmemesi, diğer çocuklarla kıyaslaması, utandırması ve sürekli eleştirmesi gibi davranışlar aşağılamaya örnek gösterilebilir (41-42). Sıralanan uygunsuz davranışlara maruz bırakılan çocuklar yaşamlarının ilerleyen yıllarında; özgüven problemleri, etrafını sürekli memnun etme davranışı, değersiz hissetme ve öz saygı problemi olan kişiler olabilirler (43).

2.1.3. Duygusal İstismarın Nedenleri

Duygusal istismar, çocukların sağlıklı psikososyal gelişimini sekteye uğratan, sıklıkla görünmeyen ancak etkileri uzun vadeli olan ciddi bir istismar türüdür. Bu istismar biçimi, çocuğun aşağılanması, tehdit edilmesi, değersizleştirilmesi, ihmal edilmesi ve sevgiden mahrum bırakılması gibi davranışları içermektedir (44). Duygusal istismarın nedenleri, bireysel, ailesel ve toplumsal düzeyde çok boyutlu olarak ele alınmalıdır. Bu çalışmada çocuklarda duygusal istismara neden olan faktörler üç temel başlık altında incelenecektir: ebeveyn temelli nedenler, sosyoekonomik ve kültürel faktörler ile sistemik ve çevresel etkenlerdir.

Çocuğun bakımını üstlenen bireylerin ruhsal durumu, kişilik özellikleri, geçmiş yaşantıları ve ebeveynlik yaklaşımları, duygusal istismarın en belirgin nedenlerinden biridir. Özellikle ruh sağlığı sorunları yaşayan ebeveynlerin, çocuklarına yönelik duyarsız veya zarar verici tutumlar sergileme olasılığı daha yüksektir. Depresyon, anksiyete

bozuklukları, kişilik bozuklukları ve bağımlılıklar, ebeveynlerin çocukla sağlıklı ve empatik bir ilişki kurmasını zorlaştırabilmektedir (45). Ailelerin içinde bulunduğu sosyoekonomik koşullar, çocuk istismarının sıklığı ve biçimi üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Yoksulluk, işsizlik, maddi yetersizlikler ve yaşam stresleri, ebeveynlerin psikolojik dayanıklılığını azaltarak çocuklara yönelik olumsuz tutumları artırabilmektedir (46). Maddi kaynakların kısıtlı olduğu ailelerde, ebeveynlerin çocukların duygusal ihtiyaçlarına yeterince cevap verememesi, istismar olasılığını yükseltmektedir. Duygusal istismarın nedenleri sadece aile içinde değil, aynı zamanda çocuğun içinde bulunduğu geniş sosyal çevre ve sistemler düzeyinde de değerlendirilmelidir. Okul, sosyal hizmet sistemleri, çocuk koruma mekanizmaları ve sağlık hizmetleri gibi kurumların işleyişindeki yetersizlikler, istismar vakalarının önlenmesini zorlaştırabilmektedir. Özellikle düşük kaynaklı bölgelerde çocuklara yönelik koruyucu hizmetlerin sınırlı olması, çocukların risk altındaki durumlarını görünmez kılabilir (47).

2.1.4. Duygusal İstismarın Sonuçları

Çocukluk dönemi, bireyin duygusal, sosyal ve bilişsel gelişiminin temel yapı taşlarının atıldığı kritik öneme sahip bir evredir. Bu süreçte meydana gelen olumsuz durumlar, bireyin gelişimini derinden etkileyebilmekte, uzun vadeli psikolojik ve davranışsal sorunlara yol açabilmektedir. Duygusal istismar, çocuğun sevgi, güven ve kabul görme gibi temel duygusal ihtiyaçlarının sistematik biçimde ihmal edilmesi, küçümsenmesi, tehdit edilmesi veya duygusal olarak reddedilmesi şeklinde tanımlanmaktadır (44). Fiziksel istismara kıyasla daha az görünür olmasına rağmen, etkileri en az onun kadar yıkıcı olabilmektedir.

Duygusal istismarın en yaygın ve kalıcı sonuçları arasında depresyon, anksiyete, düşük benlik saygısı ve travma sonrası stres bozukluğu yer almaktadır. Özellikle erken yaşta duygusal ihmale uğrayan çocuklarda, benlik algısı zayıflamakta ve bireyler, kendilerini değersiz, yetersiz ve sevmeye layık olmayan bireyler olarak görebilmektedir (48). Bu durum, bireyin yaşam boyu süren psikolojik kırılganlık yaşamasına yol açabilir. Ayrıca, duygusal istismar, çocukların duygularını tanıma, ifade etme ve düzenleme becerilerini de olumsuz etkileyerek duygusal regülasyon güçlüklerine neden olmaktadır (49). Bu güçlükler, çocukların ilerleyen yaşamlarında ilişkisel ve psikolojik problemlere daha yatkın hale gelmelerine neden olmaktadır.

Duygusal istismara maruz kalan çocuklarda saldırganlık, içe kapanma, yalan söyleme, sosyal geri çekilme gibi davranışsal sorunlar gözlemlenebilmektedir. Özellikle okul öncesi ve okul çağındaki çocuklarda arkadaş ilişkilerinde sorunlar, sosyal becerilerde yetersizlik ve empati eksikliği sıkça rapor edilmiştir (50). Bu çocuklar, ya aşırı pasif ve çekingen bir sosyal profil sergilemekte ya da öfke ve tahakküm yoluyla sosyal çevrelerini kontrol altına almaya çalışmaktadır. Her iki durum da çocuğun sosyal uyumunu bozmakta ve dışlanma ya da zorbalığa uğrama gibi ikincil travmalarla karşılaşmasına zemin hazırlamaktadır.

Araştırmalar, duygusal istismarın çocukların bilişsel gelişimi üzerinde de olumsuz etkiler yarattığını ortaya koymuştur. Duygusal destekten yoksun büyüyen çocuklarda dikkat eksikliği, öğrenme güçlüğü ve düşük akademik başarı daha sık görülmektedir (51). Bunun temel nedenlerinden biri, çocukların stres yanıt sistemlerinin sürekli olarak aktif kalmasıdır. Yüksek düzeyde kronik stres, beyindeki hipokampus ve prefrontal korteks gibi öğrenme ve hafızayla ilişkili bölgelerin işlevlerini bozarak öğrenmeyi zorlaştırmaktadır. Ayrıca, istismara maruz kalan çocukların okul ortamında öğretmen ve arkadaş ilişkilerinde de sorun yaşaması, akademik motivasyonlarını ve başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Duygusal istismarın etkileri yalnızca çocukluk döneminde sınırlı kalmamakta, yetişkinlikte de psikiyatrik bozukluklara, düşük yaşam doyumuna ve sağlıksız ilişki kalıplarına zemin hazırlamaktadır. Duygusal olarak ihmal edilen bireyler, ilerleyen yaşlarda romantik ilişkilerde bağlanma sorunları, değersizlik duygusu ve başkalarına karşı aşırı bağımlı ya da tamamen uzak durma eğilimi gösterebilmektedir (52). Ayrıca, bu bireylerin ebeveyn olduklarında kendi çocuklarına karşı da benzer istismarcı tutumlar sergileme riskleri bulunmaktadır. Bu durum, nesiller arası travma aktarımı açısından büyük önem taşımaktadır.

2.1.5. Duygusal İstismar ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Li vd. (2020) çalışmalarında çocukluk döneminde duygusal istismara uğramanın, yetişkinlik döneminde depresyon ve zihinsel yetersizlik ile ilişkisini incelemeyi hedeflemiştir. Elde edilen veriler ışığında çocukluk döneminde maruz kalınan duygusal istismarın zihinsel yetersizliğe sebep olduğu ve bu durumun da depresyonla ilişkilendirilebileceği kanısına varılmıştır (53).

Salokangas vd. (2019) araştırmalarında yetişkinlik döneminde yaşanan ruhsal problemler ile çocukluk çağında uğranan duygusal, fiziksel ve cinsel istismarın arasındaki ilişkiyi incelemeyi hedeflemiştir. Araştırmanın sonucunda duygusal ihmale ve fiziksel istismara uğrayan kişilerin yetişkinlikteki psikiyatrik problemleri arasında ilişki saptanmıştır. Çocukluk ağında uğranan fiziksel istismarın yetişkinlik döneminde anksiyete bozukluklara, depresyona; duygusal istismarın ise madde kullanımı, anksiyete ve depresyon gibi problemlere neden olan risk faktörleri arasında olduğu saptanmıştır (54).

Keser vd. (2010), çalışmalarında ailelerin ocuk istismarına ilişkin farkındalık ve bilgi birikimlerini tespit etmeyi hedeflemiştir. Çalışmanın neticesinde ailelerin çocukları küçümseme ve aşağılamının duygusal istismar olarak nitelendirmediği görülmüştür. Bazı aileler de çocuklarını sevgi ve ilgiden mahrum etmenin duygusal istismar olmadığını düşündüğü anlaşılmıştır. ocuklarının ihmal ya da istismar edildiği gören sadece %36'lık kısmın yaşanan problemi gerekli makamlara ileteceğini bildirmiştir. Ulaşılan sonuç karşısında araştırmacılar ailenin ihmal ve istismara yönelik bilgi ve farkındalık düzeyinin önemli ölçüde artırılması gerektiğini vurgulamıştır (55).

Shin vd. (2015) araştırmalarında çocukluk çağında maruz kalınan duygusal istismarın dürtüsellik problemi ile sorunlu alkol kullanıma etkisini incelemeyi hedeflemiştir. Araştırma sonucunda çocukluk çağında maruz kalınan duygusal istismarın sorunlu alkol kullanımı ile ilişkisi olduğu kanısına varılmıştır. Aynı zaman da akran ya da aile alkolizminin, yaşın, cinsiyetin, psikolojik problemlerin ve çocukluk çağında maruz kalınan diğer istismarların aşırı alkol kullanımına sebep olduğu belirtilmiştir (56).

Kaytez ve Deleş (2020), yaptıkları araştırma da 3-6 yaş grubu çocuğa sahip olan annelerin istismara karşı farkındalık durumlarını travmatik çocukluk yaşantısı açısından incelemeyi hedeflemiştir. Araştırma sonucunda annelerin ocuk istismarı farkındalıkları orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Çocukluk dönemin de örselenmeye maruz kalan anneler ile ocuk istismarı farkındalık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu kanısına varılmıştır (57).

Ertaş (2020) alışmasında örnekleme grubunda yer alan çocukların tipik ve atipik gelişim gösterme durumlarının, çocukları duygusal istismar potansiyelinin ailelerin stres düzeyi ve ocuk mizacı bakımından incelenmesi hedeflenmektedir. Çocukların duygusal istismara maruz kalma durumu tipik ve atipik davranış gösterme durumuna göre farklılaştığı saptanmıştır. Sonuç olarak normal gelişim sürecinde yer alan çocukların

duygusal istismara uğrama potansiyeli özel gereksinimli çocukların duygusal istismara uğrama potansiyeline göre daha az olduğu belirtilmiştir (58).

Al Dosari vd. (2017) araştırmalarında ailelerin çocuk istismarına ilişkin algılarını ve bu algılarının çocuk istismarı üzerindeki etkilerini incelemeyi hedeflemiştir. Sağlık bakım merkezine başvuran Suudi Arabistan'da yaşayan 200 aileden veri toplanmıştır. Araştırmaya katılan ailelerin %34'ü fiziksel istismara uğradığını beyan etmiştir. Ailelerin %18'i ise fiziksel ceza uyguladığını aktarmıştır. Çocuk istismarının önemli ölçüde ilişkili risk faktörleri arasında ailelerin fiziksel istismara uğrama geçmişi, erken ebeveynlik, aile içi şiddet ve zayıf öz kontrol olduğu belirlenmiştir. Ulaşılan veriler ışığında ailelerin yarısından fazlasının çocukların davranışlarını yönetirken bağırma metodunu kullandığı, %15'inin çocuklara pozitif olmayan duygular beslediği, %8,8'inin çoklardan gelişimine ve yaş grubuna uygun beklentisinin olmadığı ve %33'ünün çocukların davranışlarından dolayı hayal kırıklığı yaşadığını ifade etmiştir. (59).

Can ve Beyazıt (2018) çalışmalarında ailelerin çocuklarına karşı yaptıkları istismar potansiyellerini incelemiştir. Çalışma sonucunda annelerin duygusal istismar potansiyeli babaların duygusal istismar potansiyelinden daha düşük olarak belirtilmiştir. Çocukluk döneminde istismara maruz kaldığı belirlenen ailelerin çocuklarına karşı duygusal istismara maruz bırakma potansiyeli daha yüksek olarak tespit edilmiştir. Kendi evine sahip olmayan ailelerin duygusal istismar potansiyeli kendi evine sahibi olan ailelere göre duygusal istismar potansiyeli daha yüksek olduğu belirtilmiştir (60).

Benedan vd. (2018) araştırmalarında 5-12 yaş aralığında ihmal ve istismara uğramış çocuklar da ikna edilebilirliğe dil becerilerin, sosyal becerilerin ve zekanın etkisini araştırmayı hedeflemiştir. Duygusal istismara uğramamış çocukların ikna edilebilirlik puanı duygusal istismara uğramış çocuklardan anlamlı derece de düşük çıkmıştır. Duygusal istismara uğrayan çocuklar normal zekâ aralığında performans göstermekle birlikte yaşlarına göre daha sınırlı dil becerisine sahiptir. Sosyal beceri verilerinde ise duygusal istismara uğrayan çocukların puanları anlamlı derece de yüksek olduğu belirtilmiştir. Bu sonucun literatürle uyuşmamasını araştırmacılar duygusal istismara uğrayan çocukları savunma mekanizması olarak çevreye mecburi uyum sağlamayı öğrenme durumları olarak yorumlamıştır (61).

2.2. Psikososyal ve Davranışsal Problemler

Çocuklar topluma uyum sağlamaya çalışırken deneyimleri sonucunda birçok psikososyal ve davranışsal sorun ortaya çıkabilmektedir. Bu sorunların ortaya

çıkmasındaki sebep ise çocukların gelişim dönemlerinde yeni durumlara uyum sağlamak için farklı beceri kazanımı ile baş etme sürecidir. Çocuğun karşılaştığı problemler ile baş etme süreci eğer kritik dönem de ebeveyn tarafından ihtiyaç duyduğu fırsatlar sağlanmış ve çocuk bu konu da özgüven sağlayabilmişse süreci tek başına yönetebilmektedir. Fakat kritik dönem de sosyal gelişimi için ihtiyaç duyduğu fırsatlar sunulmayan çocuklar genellikle ebeveyn desteğine ihtiyaç duymaktadır (62). Aşırı koruyucu, disiplinli, baskıcı, eleştirel ve aşağılayıcı bir ebeveyn tutumu sergilendiyse çocukların çevreye ve yeni koşullara uyum sağlama sürecinde bazı sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Ortaya çıkan sorunları çözümleyemeyen çocuklarda çeşitli psikososyal ve davranışlarında sorunlar görülmektedir (63).

DSM-5'te davranış problemi, gelişimsel olarak beklenen toplumsal normların ihlal edildiği, toplumun diğer bireylerinin haklarının gasp edildiği veya bulunduğu yaşa uygun olmayan davranışların mevcut olduğu, ısrarla ve tekrar eden problemli davranışın meydana gelmesi olarak tanımlanmaktadır (64). Meydana gelen davranışların davranış problemi olarak nitelendirilebilmesi için süreklilik, uygun olmayan davranışın yoğunluğu, kültürel faktörler ve cinsel kimlik gibi birçok başlığın irdelenmesi gerekmektedir (65).

Diğer bir tanıma göre; gözlemlenebilen ve ölçülebilen davranışlarda ortaya çıkan uygunsuzluk davranış problemi olarak tanımlanmaktadır. Çocukların gelişim dönemleri içerisinde her kritik dönem de çeşitli davranış kalıpları mevcuttur. Gelişmekte olan çocukların her kritik dönemde kazanması gereken yeni beceriler vardır. Yeni becerilere uyum sağlama sürecine giren çocuk birçok problemle karşılaşabilmektedir. Süreci uyum sağlamaya çalışırken problemlerle karşılaşılması son derece olağan bir durumdur. Ebeveynleri tarafından ihtiyaç duyduğu zaman da fırsat sağlanan çocukların sorun çözme becerisi gelişebilmekte ve davranış problemleri ile kendi başına mücadele etme ihtimali daha yüksek olmaktadır. Yanlış ebeveyn tutumu ile karşılaşıldığı takdirde ise davranış problemleri diğer gelişim dönemlerine aktararak kalıcı hale gelebilmektedir. Davranış probleminin meydana gelmesinde oldukça etkili olan aile faktörü tek sebep değildir. Çocuğun arkadaş çevresi, doğal afetler, istismar, ihmal, toplum tarafından dışlanma, aile de geçimsizlik veya boşanma durumu davranış problemlerinin sebepleri arasında sayılabilmektedir (66).

2.2.1. Davranış Problemlerinin Gruplandırılması

Bütün bebekler aynı içgüdü ile doğar benzer tepkileri verir benzer davranışlar sergilerler ama dünyayı tanıdıkça ve ebeveynlerini anlamlandırdıkça her şey farklılaşmaya başlamaktadır. Aslında davranışların şekillenmesi, devamlılığı ya da ortadan kalkması ebeveynler ile doğrudan ilişkilidir. Problem teşkil edecek davranışın gözlemlenmesi durumunda aileler problemlili davranış ortadan kaldırmaları için doğru süreci özverili bir şekilde uygulayabilirlerse problemlili davranış ortadan kalkabilmektedir. Eğer bu durum aksi yönde olursa problemlili davranış ortaya devamlılık göstermekte ve bu gelecek dönemlere aktarılmaktadır. Bu döngü devam ettikçe problemlili davranış ortadan kaldırmak ya da seyreltmek güçleşmektedir (67).

Çocuklar da gözlemlenen davranış problemlili dört ana başlık altında sınıflandırılmıştır;

Davranış Bozuklukları: Davranışlarında bozukluk gözlemlenen çocukların kendilerine ve çevrelerine karşı huzursuzluk verdikleri söylenebilmektedir. Bu çocuklar ilişkilerini sağlıklı olarak kuramamakta gergin bir ilişki bağı inşa etmektedir. Hırçın davranışlar sergilemekte, şiddete ve suça eğilimli, yaşlılarıyla tartışma halinde geçimsizlik durumu gözlenen çocuklardır.

Duygusal Bozukluklar: Duygusal bozukluğu mevcut olan çocuklar bireylerle iletişim kurabilmekte fakat iletişimi güçlü şekilde sürdürememekte tutarsız ve utangaç bir tutum sergiledikleri gözlemlenmektedir. Kurdukları iletişimde genellikle, çekimser davranan, kırılgan, öz güven eksikliği mevcut olan çocuklardır. Bu çocuklar sosyal yaşantılarındaki birçok şeyden korkar, kaygılanır ve bu doğrultuda da uyku düzenleri bozuk, telaşlı çocuklardır.

Alışkanlık Bozuklukları: Alışkanlık bozuklukları ortaya çıkan çocuklar için kritik durum aile ve iletişimdir. Bu bozukluğa sahip çocuklar ebeveynlerinden bekledikleri ilgi ve ihtiyaç duydukları iletişim bağı kuramamışlardır. Bu çocuklarda tuvaletlerini tutamama ve sürekli parmak emme gibi bazı davranış karmaşaları gözlemlenmektedir (65).

Ağır Ruhsal Bozukluklar: Çocuğun sosyal evreninde içinde bulunduğu her ortamda uyum sürecini ve ilişkilerini bozan paranoyalardır (68). Çocuklar da meydana gelen uyum problemlili üç ana başlık altında toplanmıştır. Bu başlıklar; psikotik, nevrotik ve alışkanlık bozukluklarıdır (63).

2.2.2. 3-6 Yaş Aralığında Sık Görülen Psikososyal Problemler

Belirli davranışlar bazı yaş gruplarında sıklıkla gün yüzüne çıkmaktadır. Özellikle okul öncesi dönem davranış problemlerinin çok sık karşılaşıldığı bir dönemdir. Bu yaş grubunda çocuklar artık dış dünyayı daha yakından tanımaya başlamakta ve bebeklikten beri hem ebeveynlerinin hem kalıtımın hem de çevrenin getirisi ile kazandığı davranışları ortaya çıkarmaktadır. 3-6 yaş aralığındaki çocuklar da meydana gelen davranış problemleri gerek uzmanlar gerekse aile tarafından gelişimine uygun olarak zamanında ve gerekli müdahale ile azalma ya da tamamen körelme durumu söz konusu olabilmektedir. Fakat çocuk bu dönemde etrafındaki ebeveynlerin yanlış tutumlarına uğrarsa ve sorunları çözülmez ise gelişim dönemi içerisinde geçici görülebilen durumlar diye nitelendirilen bu problemlerin çözümü diğer gelişim dönemlerine ve çocuğun sonraki yaş aralığına sarkabilmektedir. Gelişim dönemi içerisinde olağan diye nitelendirilen sorunlar yaşam boyu devam edebilmektedir.

Tırnak Yeme: Çocuğun tırnak etini kemirme veya dişi ile koparması durumunun alışkanlığa dönüşmesi olarak tanımlanabilmektedir. Kız çocuklarında erkek çocuklarına göre daha çok gözlemlenmekle birlikte genellikle duygusal problemlerin bu durumun temelini oluşturduğu düşünülmektedir. Tırnak yeme çok yaygın bir alışkanlık olmakla birlikte zamanında ve etkili çözüm sunulmazsa yaşam boyu devam edebilecek nitelikte bir davranış problemidir. Tırnak yeme davranışı olan çocuklarda oral yolla ilgili olan parmak emme, diş gıcırdatma, nesne kemirme gibi başka problemler eşlik edebilmektedir. Çocuklar tırnak yeme davranışını yoğun duygularla baş etme veya heyecanla baş etme yöntemi olarak kullanmaktadır. (62). Çocuğun korku ve kaygı meydana getirecek durumlardan uzak tutulması, düzenli tırnak kontrolünün yapılması, etkili iletişim kurulması ve tırnak yeme yerine geçebilecek yeni bir alışkanlığın kazandırılması diğer tedavi yöntemleri arasında yer almaktadır (69).

Saldırganlık: Çocuğun başka bir bireye ya da hayvana bilinçli olarak zarar vermeyi veya zarar vermeyi hedefleyen davranışlardır (70). Diğer bir tanımda ise saldırganlık sorun çözme becerisi gelişmemiş çocuklar da duygularını ifade etme, baş edemediği sorunlarla karşılaştığında bu duygusunu davranışa dönüştürerek çevresine ya da kendine zarar verme davranışı olarak nitelendirilmektedir (68). Saldırgan davranışlı çocuklar genellikle çatışma hali içerisinde. Çatışma halinden dolayı arkadaş grubundan dışlanma ihtimalleri yüksektir. Çünkü arkadaşlıkları kendi istek ve çıkarları üzerine

kuruludur. Bu şekilde kurulan arkadaşlıklar hem uzun soluklu olmamakta hem de toplum içerisinde kabul görmemektedir (71). Çocuklarda saldırgan davranışlar eyleme dönüşünce oyuncaklarını dövme, yemek dökme, öfke nöbeti, duygu durum bozukluğu, kaygı problemi ve tırnak yeme gibi davranışlarla kendini göstermektedir (72). Saldırgan yani olumsuz sosyal davranışların birçok sebebi olabilmektedir. Genetik faktörler, ebeveyn tutumları, okul problemleri, düşük sosyoekonomik düzey, medyada olumsuz davranışları izleme, evde saldırgan davranışlara maruz kalma ve ailenin boşanma durumu saldırgan davranışlara sebep olabilmektedir (73). Erken çocukluk döneminde görülen saldırgan davranışların çocuğun yaşı büyüdükçe kalıcı olma ihtimali yükselmektedir. Okul öncesi dönemde nesne ve durumlarla yaşanan problemlerin dürtülerle ilgili olabileceği düşünülmektedir. Bu sebeple saldırgan ya da olumsuz davranışların erken tespit edilmesi önleyici tedbirler için kritik öneme sahiptir (74).

Yeme Problemleri: Çocukluk döneminde yeme problemlerine sık sık rastlanmaktadır. Yeme problemleri sağlıklı çocuklar da görülmektedir. Sağlıklı çocuklar da %25-45 oranında görülürken, gelişim geriliği mevcut olan çocuklar da %80 oranına kadar görülmektedir (75). En çok görülen yeme problemleri, bası besinleri reddetme, yetersiz yeme, yemekle oyun oynama, yemek anında uygunsuz davranma ve farklı yeme alışkanlıkları şeklinde sıralanabilir. Genellikle yeme problemleri geçici ve hafif olsa da bazı çocuklar da sürekli devam etmekte ve riskli durumlara sebebiyet verebilmektedir (76). Çocukların yaşına, gelişimine ve büyüme hızına uygun olarak yeterli ve dengeli beslenme alışkanlığı kazandırılmalıdır. Çocuğun kalori ihtiyacı büyüme hızı tarafından belirlenmektedir. Büyüme hızının arttığı dönemde çocuk adeta doymayacak gibi yerken büyüme hızının yavaşladığı dönem de yemeğin miktarında azalma gözlemlenebilir. (77).

Uyku Sorunları: Okul öncesi yaş grubunda gelişim devam ederken uyku düzeniyle ilgili problemlere sıkça rastlanmaktadır. Uyku ile ilgili problemler çocukla, aileyle ya da çevresel etmenlerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkabilir. Çocukla ilgili sorunlar; gece korkuları, kötü rüyalar, karanlık korkusu ve bazı uykuyu geciktiren ilaçlar şeklinde sıralanabilir. Aile ile ilgili sorunlar; ebeveyn tutumu, ebeveyn uyku sorunları, anne-babanın sınır koyma sorunları, uyku saatinin belli olmaması gibi sıralanabilir. Çevresel sorunlar ise odayı kardeşle paylaşma, gürültü, ışık, yatağın rahatsız olması gibi birçok sebep sayılabilir (78).

Tik bozukluğu: Hızlı, tekrarlayıcı, ani, ritmik olmayan hareketler ya da sesler olarak nitelendirilmektedir. Tikler bilinçli hareketlerle birçok benzerlik göstermektedir. Toplumsal hayatta kabul gören normal bir hareketin uygun olmayan bir zaman da ve şekilde meydana gelmesi şeklinde de ifade edilebilmektedir (79). Her tik bozukluğunun şiddeti ve sıklık derecesi farklı olabilmektedir. Tikler rastgele bir şekilde seyir göstermemektedir. İlk olarak toplumsal hayatta normal zamanların aralarına serpilmiş şekilde ortaya çıkmaktadır. İkinci olarak ise rostrokaudal bir yayılım göstererek kişinin vücut bölümlerine geçmektedir. Çocuklar da ayaklar, yüz ve gövde de sıklıkla rastlanmaktadır. Çocuklar da ve yetişkinlerde derecesi ve sıklığı değişiklik gösterebilmektedir. Tikler tamamen veya kısmen baskılanabilmektedir (80).

Kaygılar ve Korkular: Kaygı ve korku kavramları birbirinin yerine kullanılsa da aralarında temel farklılıklar bulunmaktadır. Korku duygusu bir nesne ile ilgiliyken kaygı herhangi bir nesne ile ilgili değildir. Korku duygusunda tehdit dışarıdan gelmekte ve tehlike anında meydana gelmektedir. Kaygı duygusu ise bireyin benliğini tehlikeye atmakta, belirsizlik ve iç çatışmaya yol açmaktadır (81). Kişilerin tehlikelere karşı verdikleri korku tepkisi dinamik bir duygudur ve kişilerde yaşamına devam edebilmek için belli bir düzeyde bulunmalıdır. Fakat yüksek düzeyde meydana gelen korku duygusu kişilerin yaşamını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (82). Yetişkin bireylerin normal tepki verebileceği çeşitli olayları çocuklar bazen korkutucu ya da ürkütücü bulabilmektedir. Çocuklar da korku için önemli nokta korkunun sıklığı ve derecesidir. Korkunun sıklığı ve derecesi ise yaş faktörüne bağlı olarak çocuğun bireysel farklılıklarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Kaygı ve korkunun oluşmasında birçok neden etkilidir. Aile, yakın çevre, öğretmenler, sosyal çevre, bilgisayar oyunları ve filmler çocukların korku ve kaygılarını etkileyebilmektedir. Ebeveynlerin aşırı baskıcı, koruyucu ve cezalandırıcı tutumları çocuklarda kaygı ve korku oluşmasını ya da artmasını tetikleyebilmektedir (83).

Enürezis: 4 yaşına gelmiş çocuklardan tuvalet kontrolü yapabilecek kapasiteye ulaşması beklenmektedir. Eğer çocuk 4 yaşına ulaşmasına rağmen gece yatağından kuru kalkamıyorsa ya da gün içerisinde kıyafetlerine idrar kaçırmaması durumu varsa enürezis olarak adlandırılmaktadır. Enürezis ebeveynlerin ve çocuğun hayat standartını oldukça derinden etkileyen ve okul öncesi yaş grubunda çok sık gözlemlenen davranış problemlerinin başında gelmektedir (84). Çocukların yaşı büyüdükçe gece kuru olarak

kalka bilme becerinin gelişmesi beklenmektedir. Gece kuru kalka becerisi gelişmediği zaman çocuklar da özgüven problemleri, saldırganlık, akademik problemler, aile içi sorunlar ve sosyal problemler meydana gelebilmektedir (85). Enürezis en sık; kardeş doğumu, boşanma, stres, baskı, evden ayrılma, yeni okula başlama, yakın çevreden birinin ölümü ve tuvalet eğitime başlarken veya süreç içerisinde yapılan hatalar olarak sıralanabilir (86).

Enkoprezis: Çocuklar çoğunlukla 4 yaşından sonra dışkı kontrolü sağlayabilmektedir. Fakat bu yaştan sonra çocuğun kasıtlı olarak ya da istemsiz olarak kakasını bırakması durumuna enkoprezis denmektedir (87). Dışkı kaçırmanın enkoprezis tanısına uygun olması için kriterler; çocuğun dört yaşından büyük olmasına rağmen üç ay içerisinde ayda en az bir kere bu davranışı sergilemiş olması ve bu durumun kabızlık, ilaç kullanımı ya da genel tıbbi bir durumdan kaynaklı meydana gelmemesi gerekmektedir (88).

2.2.3. Psikososyal ve Davranışsal Problemlerin Sebepleri

Psikososyal ve davranışsal problemlerin nedenleri çok boyutlu olup bireyin çevresi, ailesi ve kişisel özellikleriyle yakından ilişkilidir. Özellikle aile içi iletişim sorunları, çocukluk döneminde ihmal veya istismar gibi travmatik deneyimler bireyin sosyal ve duygusal gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir. Araştırmalara göre, aile içi işlev bozukluğu, çocuklarda davranış problemlerinin gelişmesinde önemli bir risk faktörüdür (71). Ailenin yapısı, bireyin ruhsal ve sosyal gelişiminde belirleyici bir rol oynar. Özellikle parçalanmış aileler, işlevsiz aile dinamikleri veya aşırı otoriter ya da ilgisiz ebeveyn tutumları, çocukların psikososyal gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir. Araştırmalar, aile içerisinde iletişimin yetersiz olduğu evde büyüyen çocukların daha fazla davranışsal sorun yaşama riskine sahip olduğunu göstermektedir (89). Aile bireyleri arasında yaşanan çatışmalar, çocukların duygusal güvenliğini tehdit ederek kaygı bozuklukları ve agresif davranışlara zemin hazırlayabilmektedir.

Yoksulluk, eğitim düzeyinin düşüklüğü, işsizlik gibi faktörler bireyde sürekli stres yaratarak kaygı bozuklukları, depresyon ve saldırgan davranışlar gibi problemleri tetikleyebilmektedir. DSÖ, düşük sosyoekonomik düzeye sahip bireylerin psikolojik bozukluklara yakalanma riskinin daha yüksek olduğunu bildirmiştir (World 2024). Ebeveynlerin eğitim düzeyi de çocukların davranışsal ve psikososyal gelişimi üzerinde doğrudan etkilidir. Eğitimli ebeveynler, çocuklarına karşı daha bilinçli ve destekleyici

yaklaşımlar sergileme eğilimindedir. Öte yandan, düşük eğitim seviyesine sahip ebeveynler, çocuk yetiştirme konusunda yetersiz bilgiye sahip olabildikleri için cezalandırıcı ya da ilgisiz tutumlar gösterebilmektedir. Bu durum, çocuklarda hem akademik hem de sosyal beceriler açısından geri kalmalara yol açabilmektedir (90).

Psikososyal ve davranışsal problemleri etkileyen önemli unsurlardan biri de ebeveyn tutumlarıdır. Ebeveyn tutumları, çocukların duygusal, psikososyal ve davranışsal gelişimleri üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Çocuklar, ebeveynlerinden aldıkları rehberlik ve destekle sosyal beceriler, empati ve problem çözme yeteneklerini geliştirirken, aynı zamanda duygusal düzenlemeyi de öğrenmektedir. Ebeveyn tutumları, çocukların bağımsızlıkları, özsaygıları, sosyal ilişkilerindeki becerileri ve psikolojik dayanıklılıkları üzerinde belirleyici bir etkidir (91). Olumsuz ebeveyn tutumları, çocuklarda anksiyete, depresyon, davranışsal bozukluklar ve antisosyal eğilimler gibi çeşitli psikososyal sorunların ortaya çıkmasına yol açabilmektedir.

Davranışsal sorunların ortaya çıkmasında demografik değişkenler, özellikle sosyoekonomik durum, yaş, cinsiyet, ebeveyn eğitim düzeyi ve yaşanılan çevre gibi unsurlar önemli rol oynamaktadır. Düşük sosyoekonomik düzeye sahip ailelerde yetişen çocuklar hem eğitim hem de sağlık hizmetlerine erişimde sıkıntı yaşayarak sosyal gelişim açısından dezavantajlı hale gelebilmektedir. Yapılan araştırmalar, düşük gelirli bölgelerde yaşayan çocuklarda dikkat eksikliği, saldırganlık ve içe kapanma gibi davranış problemlerinin daha sık görüldüğünü ortaya koymuştur (92). Ayrıca, ebeveynlerin eğitim düzeyi arttıkça çocuklara sunulan zihinsel ve sosyal uyarıcıların da arttığı ve bunun davranışsal gelişimi olumlu etkilediği vurgulanmaktadır.

2.2.4. Psikososyal Durum ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Stülb vd. (2019) araştırmalarında çocukları bir yıllık süre ile takip ederek davranış problemlerinin yaygınlık oranını çocuk ve ebeveynle ilgili faktörler açısından değerlendirmeyi hedeflemiştir. Çocukların %7'si klinik olarak önemli davranış problemi göstermiştir. Değerlendirilen çocukların %3'ü de kalıcı davranış problemi semptomları göstermiştir. Araştırmanın sonucunda tutarsız ebeveynlik ve fiziksel cezanın çocuklarda davranış probleminin yaygınlığını artırdığı kanısına varılmıştır (93).

Anselmi vd. (2004) araştırmasında okul önce çağında yer alan çocuklarda davranış problemlerinin bireysel, demografik ve aile değişkenleri açısından değerlendirmeyi hedeflemiştir. Doğumundan itibaren takip edilen 5.304 çocuktan oluşan

çocuk ve anneleri çalışmaya katılmıştır. Araştırma sonucunda davranış problemlerinin yaygınlığı %24 olarak ortaya koyulmuştur. Annelerin eğitim durumu, yaşı, kardeş sayısı, ev ortamının kalitesi ve psikiyatrik rahatsızlık olma durumunun davranış probleminin sıklığını etkilediği kanısına varılmıştır (94).

Tuzcuoğlu, Aydın ve Balaban (2021) çalışmalarında anaokuluna devam eden çocukları ve annelerinin psikososyal açıdan etkilenme durumunu yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla annelerin görüşleri ile incelemeyi hedeflemiştir. Çalışmanın sonucunda pandemi döneminde 3-6 yaş grubu çocukları ve annelerinin psikososyal etkilenme durumu, çocuk ve anne duyguları, farklılaşan hayat koşulları ve çocuk-anne ilişkisini saptanmayı hedeflemiştir. Veriler sonucunda pandemi döneminin hem anneler hem de çocuklar üzerinde etkisi olduğu sonucuna varılmıştır (95).

Bilaç vd. (2019) yapmış oldukları araştırmada 0-72 ay aralığında DENVER II gelişim testi yapılarak seçilen 40 anne ve çocuğundan toplanan verilerden oluşmaktadır. Psikiyatriye müracaat eden okul öncesi çocuğa sahip olan annelerin eşlerine karşı olan bağlılıkları, sahip oldukları çocuklarına karşı yeterlilik algıları ve annelerin genel tutumlarını incelemeyi hedeflemiştir. Çalışmanın sonucunda çocuklarda gözlemlenen davranış problemlerinin ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarından etkilendiği sonucuna varılmıştır (96).

Warsito vd. (2012) araştırmasında 3-5 yaş aralığında okul öncesi dönem çocukları olan anneler ile yürütülmüştür. Araştırma okul öncesi dönem çocukların beslenme tiplerinin bilişsel gelişimini ve psikososyal durumlarını etkileyen faktörleri analiz etmeyi hedeflemiştir. Seçilen grubun büyük çoğunluğu lise mezunudur. Araştırma sonucunda elde edilen verilere dayanarak çocukların %15.5'inin yetersiz beslendiğini, %4'ünün psikososyal sorunları olduğunu ve okul öncesi kuruma giden çocuklarda daha nadir psikososyal problem yaşandığı belirtilmiştir (97).

Öner (2019) 3-6 yaş aralığında davranışsal ve psikososyal problemleri olan çocukların ailelerinin içinde bulundukları zorluklar ve bu zorluklar ile baş etme biçimlerini incelemeyi hedeflemiştir. Çalışma sonucunda ailelerin çocuklarının yaşadığı davranışsal ve psikososyal problemler ile çözüm yolu bulma konusunda zorluk yaşadıklarını aktarmışlardır. Davranış problemleri ile baş edebilmek için konuyla ilgili bir birim olmasına ihtiyaç duyduklarını vurgulamışlardır (98).

3. MATERYAL VE METOT

Bu kısımda araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanma süreci, verilerin analizi hakkında bilgiler sunuldu.

3.1. Araştırmanın Modeli

Annelerin duygusal istismar potansiyeliyle çocukların psikososyal durumları arasındaki ilişkinin incelenmesini hedefleyen çalışma nicel araştırma metodu olan ilişkisel tarama modeli olarak tasarlandı. İlişkisel tarama modelin de temel amaç; iki ya da daha çok değişken arasındaki ilişki derecelerini, değişkenlerin aynı anda birbirlerini etkileme durumları ve değişimleri incelendi (99).

3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Çalışmanın evreninde 2023-2024 eğitim-öğretim yılı içerisinde Erzurum ilinde bulunan MEB'na bağlı resmi anasınıflarına, özel anaokullarına ve bağımsız anaokullarına giden okul öncesi dönem çocukları ve anneleri yer aldı.

Araştırmanın örneklemini belirlemek amacıyla güç (power) analizi yapılmıştır. Yapılan güç analizleri sonucu, gerekli örnek genişliğinin toplamda en az 343 birey olması durumunda yaklaşık olarak %95.18 düzeyinde bir test gücüne ulaşıldı. Araştırmanın veri toplama sürecinde 509 kişiye ulaşılmış ancak 42 kişiden toplanan verilerde eksiklik olması, 67 kişinin onam formunu imzalamamış olması nedeniyle bu kişiler araştırmadan çıkarıldı. Bu kapsamda araştırmanın örneklemini 400 kişi oluşturdu.

Çalışmada yer alan ebeveyn ve çocuklarla ilgili demografik veriler Tablo 3.1'de sunuldu. Örneklemde yer alan çocuk ve ebeveynlerine ait bilgiler frekans ve yüzdelik dağılımlar şeklinde verildi.

Tablo 3.1. Demografik Değişkenlere Göre Dağılım

Değişken	Grup	Sayı (n)	Yüzde (%)
Çocuk Cinsiyeti	Kız	227	56.8
	Erkek	173	43.3
Yaşı	19 yaş ya da 19 yaştan daha küçük	7	1.8
	20-30 yaş arası	95	23.8
	31-40 yaş arası	232	58.0
	41-50 yaş arası	64	16.0

	51 yaş ya da 51 yaştan büyük	2	0.5
Eğitim durumu	Okur-yazar değil	1	0.3
	İlkokul	36	9.0
	Ortaokul	54	13.5
	Lise	129	32.3
	Ön lisans	43	10.8
	Lisans	102	25.5
	Lisansüstü	35	8.8
Mesleği	Ev Hanımı	248	62.0
	Memur	78	19.5
	İşçi	26	6.5
	Serbest Meslek	22	5.5
	Emekli	1	0.3
	Diğer	25	6.3
Aylık Gelir Düzeyi	Gelir giderden az	72	18.0
	Gelir gidere eşit	158	39.5
	Gelir giderden fazla	170	42.5
Çocuk Sayısı	Tek Çocuk	49	12.3
	İki Çocuk	159	39.8
	Üç Çocuk	144	36.0
	Dört Çocuk	39	9.8
	Beş Çocuk ve Üzeri	9	2.3
Doğum Sırası	1.doğum	126	31.5
	2.doğum	147	36.8
	3.doğum	101	25.3
	4.doğum	22	5.5
	5.doğum	4	1.0
Evlilik durumu	Eşimle yaşıyoruz	375	93.8
	Ayrı yaşıyoruz	7	1.8
	Boşandık	15	3.8
	Diğer	3	0.8
	Eşimle yaşıyoruz	375	93.8
	Toplam	400	100.0

Tablo 3.1. incelendiğinde, çalışmada yer alan annelerin %56.8'inin kız çocuğu sahip olduğu; %58.0'inin 31-40 yaş aralığında olduğu; %32.3'ünün lise mezunu olduğu; %62.0'sinin ev hanımı olduğu; %42.5'inin aylık gelirin giderinden fazla olduğu; %39.8'sinin iki çocuk sahibi olduğu; %36.8'inin 2. Doğum sırasında olduğu ve %93.8'inin eşiyle birlikte yaşadığı tespit edildi.

3.3. Verilerin Toplanması

Ölçekler uygulanmaya başlamadan önce ölçek sahipleri ile elektronik posta yoluyla iletişime geçilerek ölçeklerin kullanımına ilişkin bilgilendirme ve ölçek kullanımı için izin alınmıştır (EK-2, EK-3). Çalışmanın etik açıdan uygunluğuna ilişkin, İnönü

Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Etik Kurulundan etik kurul onayı ve uygulama izni (EK-4) alındı.

Uygulama izinleri için Erzurum İl Millî Eğitim Müdürlüğünden, araştırmanın okul öncesi kurumlarda yürütülmesine yönelik uygulama izni (EK-5) alındı. Araştırma için alınan izinler doğrultusunda Erzurum il merkezindeki MEB'e bağlı resmi ilköğretim okullarının anasınıfları ve bağımsız anaokulları içerisinde seçkisiz örnekleme yöntemleri arasında yer alan basit olasılıklı örnekleme yöntemi ile seçilen 14 okul araştırma kapsamına dahil edildi.

Araştırmacı, ölçek formlarını ve bilgilendirici gönüllü onam formunu (EK-6) öğretmenle yaptığı yüz yüze görüşmelerde öğretmene anlatarak formları ve ölçekleri teslim edildi. Araştırmaya yalnızca bilgilendirici gönüllü onam formunu dolduran katılımcılar dahil edildi. Bu kapsamda araştırmadaki veriler; 2023-2024 eğitim öğretim yılı içerisinde Şubat-Mart ayları arasında toplandı.

3.4. Veri Toplama Araçları

Çalışmada, sosyo-demografik verileri elde etmek amacıyla araştırmacının hazırladığı Kişisel Bilgi Formu (EK-7) kullanıldı. Çocukların psikososyal durumlarını ölçmek için 3-6 Yaş Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu (EK-8) kullanıldı. Annelerin duygusal istismar potansiyellerini ölçek için 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği (EK-9) kullanıldı.

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacının, ebeveynlere ve çocuklara ait sosyo-demografik özellikleri ve bağımsız değişkenleri ortaya çıkarmak amacıyla oluşturduğu bu formda ebeveynlerin kendileri ve çocuklarına ilişkin; çocuğun cinsiyeti, doğum sırası ve kardeş sayısı, anne mesleği, yaşı, algıladıkları gelir durumu, öğrenimi, aylık geliri ve evlilik durumlarına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Bu form sayesinde annelerin duygusal istismar potansiyelinin çocukların psikososyal durumlarına etkisini sosyo-demografik özelliklerden ve bağımsız değişkenlerden etkilenip etkilenmediği tespit edilmeye çalışıldı.

3.4.2. Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyel Ölçeği (DİPÖ)

Duygusal istismarın çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri dikkate alınarak, 3-6 yaş çocuğu olan ailelerin duygusal istismar potansiyellerini ölçmek ve duygusal istismarın farkında olmalarını sağlamak amacıyla Pekdoğan ve Kanak (2020) tarafından geliştirilmiştir. Ölçekte “Nedensel” ve “Önleyici” olarak iki alt boyut yer almakta ve toplam 50 madde bulunmaktadır. “Nedensel” alt boyut, ebeveynlerin çocuklarına yönelik duygusal istismara sebep olan davranışlarını ölçmektedir. Nedensel alt boyut için ters puanlanan herhangi bir madde yoktur. Nedensel alt boyutunda 29 madde bulunmaktadır. Ölçekten elde edilebilecek minimum puan 29 maksimum puan ise 145’tir. Alınan puan yükseldikçe ailelerin çocuklara yönelik duygusal istismar potansiyelleri artmaktadır. “Önleyici” alt boyut, ebeveynlerin çocuklarına yönelik duygusal istismarı önleyici davranışlarını gösteren 21 madde içermektedir. Önleyici boyuttan elde edilebilecek minimum puan 21, maksimum puan 105’tir ve maddelerin hepsi ters olarak puanlanmaktadır. Alınan puan yükseldikçe ailelerin çocuklarına yönelik duygusal istismarı önleme davranışları artmaktadır.

Ölçekteki her madde 1 ile 5 arasında puan ile ifade edilmektedir. Beşli likert tipi şeklinde olan bu ölçekte maddeler “Her zaman” 5 puan “Çoğu zaman” 4 puan “Ara sıra” 3 puan “Nadiren” 2 puan “Hiçbir zaman” 1 puan olarak derecelendirme yapılmıştır. Ölçekte alt boyut puanları ayrı ayrı hesaplanmıştır. Ölçeğin Nedensellik ve Önleyici alt boyutları Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları 0.96 olarak, ölçeğin tamamının güvenirlik katsayısı ise 0.97 olarak bulunmuştur (100). Yaptığımız araştırmanın analiz sonuçlarına göre ise nedensellik alt boyutunun cronbach alfa değeri 0.82 ve önleyici alt boyutunun cronbach alfa değeri 0.87 olarak bulunmuştur. 3-6 yaş arası çocuk sahibi ebeveynlerin duygusal istismar potansiyeli genel ölçeğinin cronbach alfa değeri ise 0.88’olarak bulunmuştur.

3.4.3. Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği (PDDÖ)

Psikososyal problemlerin erken tanınması çocuğun olaylardan ne derece etkilendiğinin ve olaylar karşısında verdiği tepkilerin belirlenmesini sağlayacaktır. Son zamanlarda çocukluk dönemi psikososyal problemlerini tanılamaya ve değerlendirmeye yönelik farkındalık düzeyi artmaktadır. Gelişimsel özellikleri nedeniyle okulöncesi çocukların yaşadıkları psikososyal sorunların erken dönemde belirlenmesinde problem yaşanabilmektedir. Bu nedenle, 3–6 yaş çocukların psikososyal durumlarını değerlendirmek amacıyla ölçek Güneş Şan ve Altay (2021) tarafından geliştirilmiştir.

Ölçek toplam 31 maddeden oluşmaktadır. Ölçekteki her madde 1 ile 4 arasında puan ile ifade edilmektedir. Beşli likert tipi olan bu ölçekte maddeler “Her zaman” 4 puan “Sıklıkla” 3 puan “Bazen” 3 puan “Nadiren” 2 puan ve “Hiçbir zaman” 0 puan olarak derecelendirilmektedir. Anketten minimum “0” maksimum “124” puan alınabilmektedir. Ölçekten alınan toplam puanının düşük olması çocukta psikososyal sorunlar yönünden risk olmadığını ifade etmektedir. Ölçekten elde edilen toplam puanın yüksek olması ise psikososyal sorunlar yönünden çocukta risk olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı 0.83 olarak bulunmuştur (101). Yaptığımız araştırmanın analiz sonuçlarına göre ise ölçeğin cronbach alfa değeri 0.86 olarak hesaplanmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Bu araştırma 3-6 yaş grubu çocukların annelerinin duygusal istismar potansiyelinin çocukların psikososyal durumlarına etkisinin incelendi.

Araştırmadaki verilerin analizi IBM SPSS paket programıyla yapıldı. Sürekli değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu Skewness ve Kurtosis testi ile test edildi.

Tablo 3.1. Ölçek ve alt boyutların normallik varsayımı

	Std. Skewness	Std. Hata	Std. Kurtosis	Std. Hata	Analiz türü
PDDÖ	0.739	0.122	0.637	0.243	Parametrik
Nedensel alt boyutu	2.186	0.122	8.341	0.243	Non-paratmetrik
Önleyici alt boyutu	1.261	0.122	2.675	0.243	Non-paratmetrik
DİPÖ	1.550	0.122	4.748	0.243	Non-paratmetrik

*p<.05

Tablo 3.2. incelendiğinde, PDDÖ ve DİPÖ ve alt boyutları için çarpıklık ve basıklık değeri farklı aralıklarda olduğu görüldü. Tabachnick ve Fidell’ e göre de çarpıklık ve basıklık değeri +1.5 ile -1.5 arasında olduğunda parametrik test şeklinde kabul edilip ona göre işlem yapılabileceğini anlatmaktadır (102). George ve Mallery’e (2010) göre ise çarpıklık ve basıklık değeri +2 ile -2 arasında olduğunda parametrik test şeklinde kabul edilip ona göre işlem yapılabileceğini anlatmaktadır (103). Bu durumda nedensel alt boyutu, önleyici alt boyutu ve duygusal istismar potansiyeli ölçeği non-parametrik analizler yapıldı. Geriye kalan ölçek ve alt boyutlarında ise parametrik analizler yapıldı.

Bu durumda parametrik analizlerde; iki kategori değişkenler için bağımsız örneklem t testi, ikiden fazla kategorik gruplar için ise tek yönlü varyans analizinden (ANOVA) yapıldı. Korelasyon için Spearman testi yapıldı. Non-parametrik analizlerde ise iki kategori değişkenler için Mann With U testi yapıldı. Regresyon için çoklu doğrusal regresyon analizi kullanıldı.

4. BULGULAR

Bu kısımda araştırmanın alt amaçları doğrultusunda psikososyal durum değerlendirme ölçeğinden ve duygusal istismar potansiyeli ölçeğinden alınan puanların belirlenmesi, ölçeklerden alınan puanların demografik değişkenler açısından incelenmesi ve annelerin duygusal istismar potansiyelinin çocukların psikososyal durumlarına etkisini incelemek amacıyla yapılan analizler ve sonuçlara yer verildi.

4.1. Ölçek ve Alt Boyutlarının Puan Dağılımı

Tablo 4.1. Ölçek ve alt boyutlarının düzeylerinin incelenmesi

	N	Güncel Aralık Değeri	Potansiyel Aralık Değeri	Ort±SS	Cronbach α
PDDÖ	400	0.03-2.52	1-5	0.68±0.39	86
Nedensel alt boyutu	400	1.00-3.90	1-5	1.40±0.35	82
Önleyici alt boyutu	400	1.00-5.00	1-5	1.82±0.56	87
DİPÖ	400	1.02-3.82	1-5	1.58±0.36	88

*p<.05

Tablo 4. 1. incelendiğinde, katılımcıların 3-6 yaş çocuklar için psikososyal durum değerlendirme ve 3-6 yaş arası çocuk sahibi ebeveynlerin duygusal istismar potansiyeli ölçekleri ve alt boyutları ilişkin veriler bulunmaktadır. 3-6 yaş çocuklar için psikososyal durum değerlendirme genel ortalaması 2.52 ± 0.68 olduğu tespit edildi.

3-6 yaş arası çocuk sahibi ebeveynlerin duygusal istismar potansiyeli genel ortalaması 3.82 ± 1.57 olduğu sonucuna ulaşıldı. Alt boyutlar arasında en yüksek önleyici alt boyutu (1.82 ± 0.55) en düşük ise nedensel alt boyutu (1.40 ± 0.35) olduğu çıktı.

4.2. Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği (PDDÖ) Puanları ve Ebeveynlerin Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği (DİPÖ) Puanları ile Demografik Bulgulara İlişkin Analizler

Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği ve Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ve alt boyutlarında; annelerinin yaşları, mesleği, eğitim durumları, aylık gelirleri, evlilik durumları, çocuğun doğum sırası, çocuğun cinsiyeti ve kardeş sayısı değişkenlerine göre farklılık olup olmadığını incelemek için parametrik testlerden t- testi ve ANOVA testi non-parametrik testlerde ise Mann With U testi kullanıldı. Hangi grupta

kaç kişinin bulunduğu ve her grubun ortalaması ile standart sapmasını gösteren betimsel istatistikler ve analiz sonuçları Tablo 4.2.' de sunuldu.

Tablo 4.2. Ölçeklerin demografik değişkenlere göre karşılaştırılması

Değişken	PDDÖ Ort ± SS	Nedensel alt boyutu Ort ± SS	Önleyici alt boyutu Ort ± SS	DİPÖ Ort ± SS
Çocuk Cinsiyeti				
Kız	0.64±0.4	190.28±43192.5	189.66±43052.5	186.78±42400
Erkek	0.73±0.38	213.92±37007.5	214.73±37147.5	218.5±37800
t/U değeri	t=-2.169	U=17314.500	U=17174.500	U=16522.00
Test değeri**	p=0.031*	P=0.043*	p=0.032*	p=0.007*
Yaşı				
19 yaş ya da 19 yaştan daha küçük	0.58±0.25	242.64	243.29	240.21
20-30 yaş arası	0.69±0.37	188.49	211.18	204.31
31-40 yaş arası	0.69±0.39	206.87	198.96	202.83
41-50 yaş arası	0.66±0.46	193.87	186.27	184.84
51 yaş ya da 51 yaştan büyük	0.79±0.34	242.64	178	110.75
	F=0.226	F=4.482	F=2.860	F=3.405
Test değeri***	p=0.924	p=0.345	p=0.582	p=0.493
Eğitim durumu				
Okur-yazar değil	1± 0.3	1.55	1.67	1.60
İlkokul	0.62±0.36	1.41	1.88	1.61
Ortaokul	0.78±0.43	1.49	2.18	1.78
Lise	0.69±0.39	1.40	1.90	1.61
Ön lisans	0.64±0.37	1.41	1.65	1.51
Lisans	0.65±0.39	1.33	1.61	1.45
Lisansüstü	0.67±0.42	1.47	1.73	1.58
	F=0.927	F=11.026	F=39.454	F=33.753
Test değeri***	p=0.475	p=0.088	p=0.000*	p=0.000*
Aylık Gelir Düzeyi				
Gelir giderden az	0.66±0.4	206.76	228.43	224.35

Gelir gidere eşit	0.71±0.39	202.23	211.21	209.12
Gelir giderden fazla	0.66±0.39	196.24	178.72	182.39
	F=0.803	F=0.478	F=11.606	F=8.120
Test değeri***	p=0.449	p=0.787	p=0.003*	p=0.017*
Mesleği				
Ev Hanımı	0.69±0.39	211.65	210.84	213.87
Memur	0.66±0.39	189.01	165.23	171.59
İşçi	0.77±0.44	211.08	238.29	231.65
Serbest Meslek	0.63±0.38	152.30	207.75	176.41
Diğer	0.65±0.45	158.79	163.75	148.96
	F=0.538	F=10.527	F=14.752	F=16.212
Test değeri***	p=0.708	p=0.032*	p=0.005*	p=0.003*
Çocuk Sayısı				
Tek Çocuk	0.71±0.43	191.68	155.56	166.18
İki Çocuk	0.67±0.36	189.64	177.23	178.54
Üç Çocuk	0.68±0.39	215.93	230.86	229.4
Dört Çocuk	0.68±0.51	190.19	224.32	213.03
Beş Çocuk ve Üzeri	0.74±0.49	238.06	267.22	258.61
	F=0.172	F=5.523	F=28.465	F=21.798
Test değeri***	p=0.953	p=0.238	p=0.000*	p=0.000*
Doğum Sırası				
1.doğum	0.78±0.42	197.85	169.97	178.85
2.doğum	0.6±0.35	187.37	205.39	197.18
3.doğum	0.69±0.39	224.88	227.27	229.83
4.doğum	0.63±0.47	193.66	211.59	207.34
5.doğum	0.55±0.18	188.38	245.63	226.50
	F=3.487	F=6.589	F=15.296	F=11.325
Test değeri***	p=0.008*	p=0.159	p=0.004*	p=0.023*
Evlilik durumu				
Eşimle yaşıyoruz	0.67±0,38	200.49	197.76	198.79
Ayrı yaşıyoruz	0.93±0,44	234.36	279.00	272.29
Boşandık	0.93±0,59	195.23	240.03	220.27
Diğer	0.87±0,12	149.17	162.00	147.83

	F=3.329	F=1.226	F=5.531	F=3.844
Test değeri***	p=0.020*	p=0.747	p=0.137	p=0.279

*p<.05; ** Independent sample t-test/ maan-whitney U *** One-way ANOVA

Tablo 4. 2. incelendiğinde, PDDÖ, DİPÖ ve alt boyutlarının çocukların cinsiyet değişkenine göre farklılık olup olmadığını incelemek için yapılan analiz sonucunda, PDDÖ, DİPÖ ve alt boyutlarında anlamlı düzeyde istatistiksel farklılık olduğu sonucuna ulaşıldı ($p<0.05$). PDDÖ’nden ($t(398)=-2.169, p=0.031$) elde edilen puanlar neticesinde erkek çocukların psikososyal sorunlar yönünden kız çocuklarından daha riskli olduğu tespit edildi.

DİPÖ’nden elde edilen veriler neticesinde erkek çocuğu olan annelerin duygusal istismar potansiyeli kız çocuğu olan annelere göre yüksek çıkmıştır ($U(-2.719) = 16522.000, p=0.007$). Nedensel alt boyuta baktığımızda, erkek çocuğa sahip annelerin duygusal istismar potansiyeli kız çocuğa sahip annelerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşıldı ($U(-2.028) = 17314.500, p=0.043$). Önleyici alt boyutta kız çocuğa sahip annelerin duygusal istismar potansiyeli erkek çocuğa sahip annelerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşıldı ($U(-2.150) = 171171.500, p=0.032$).

PDDÖ, DİPÖ ve alt boyutlarının annelerin yaş değişkenine göre farklılık olup olmadığını incelemek için yapılan analiz sonucunda, PDDÖ, DİPÖ ve alt boyutlarının annelerin yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde istatistiksel farklılık olmadığı tespit edildi ($p>0.05$).

PDDÖ, DİPÖ ve alt boyutlarının annenin eğitim düzeyi değişkenine göre farklılık olup olmadığını incelemek için yapılan analiz sonucunda, PDDÖ ve nedensel alt boyuta göre anlamlı düzeyde istatistiksel farklılık olmadığı tespit edildi ($p<0.05$). DİPÖ ve önleyici alt boyutunda anlamlı düzeyde istatistiksel farklılık olduğu tespit edildi ($p<0.05$). Hangi gruplarda farklılık olup olmadığının anlaşılması için posthoc analizlerinden Sheffe ve Tamhane testi yapıldı.

Tamhane analiz sonucuna göre önleyici alt boyutunda; ön lisans, lisans ve lisansüstü mezunu annelerin duygusal istismar potansiyeli ortaokul mezunu annelerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşıldı. Ayrıca lisans mezunu annelerin duygusal istismar potansiyeli lise mezunu annelerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşıldı ($X^2(1, N=400) = 39.454, p=0.000$).

DİPÖ'nde ortaokul mezunu annelerin duygusal istismar potansiyeli ön lisans ve lisans gruplarından daha yüksek olduğu tespit edildi. Ayrıca lise mezunu annelerin duygusal istismar potansiyeli lisans mezunu gruplarından daha yüksek olduğu sonucuna ulaşıldı ($X^2 (1, N = 400) = 33.753, p = 0.000$).

PDDÖ, DİPÖ ve alt boyutlarının annenin meslek değişkenine göre farklılık olup olmadığını incelemek için yapılan analiz sonucunda, PDDÖ'ne göre anlamlı düzeyde istatistiksel farklılık göstermediği tespit edildi ($p > 0.05$). DİPÖ ve alt boyutlarında anlamlı düzeyde istatistiksel farklılık olduğu tespit edildi ($p < 0.05$). Hangi gruplarda farklılık olup olmadığının anlaşılması için posthoc analizlerinden Sheffe ve Tamhane testi yapıldı.

Tamhane analiz sonucuna göre nedensel alt boyutunda; ev hanımı olan annelerin duygusal istismar potansiyeli serbest meslek ile uğraşan annelerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşıldı ($X^2 (1, N = 400) = 10.527, p = 0.032$). Önleyici alt boyutunda; memur olan annelerin duygusal istismar potansiyeli ev hanımı olan annelerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşıldı ($X^2 (1, N = 400) = 14.752, p = 0.005$).

DİPÖ'nde ev hanımı olan annelerin duygusal istismar potansiyeli memur olan annelerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşıldı ($X^2 (1, N = 400) = 16.212, p = 0.003$).

PDDÖ, DİPÖ ve alt boyutlarının aylık gelir değişkenine göre farklılık olup olmadığını incelemek için yapılan analiz sonucunda, PDDÖ ve nedensel alt boyuta göre anlamlı düzeyde istatistiksel farklılık göstermediği tespit edildi ($p > 0.05$). DİPÖ ve önleyici alt boyutunda anlamlı düzeyde istatistiksel farklılık olduğu tespit edildi ($p < 0.05$). Hangi gruplarda farklılık olup olmadığının anlaşılması için posthoc analizlerinden Sheffe ve Tamhane testi yapıldı.

Tamhane analiz sonucuna göre önleyici alt boyutunda; geliri giderden fazla olan annelerin duygusal istismar potansiyeli geliri giderden az olan ve geliri gidere eşit olan annelerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşıldı ($X^2 (1, N = 400) = 11.606, p = 0.003$).

DİPÖ'nde geliri giderden az olan ve geliri gidere eşit olan annelerin duygusal istismar potansiyeli geliri giderden fazla aylık olan annelerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşıldı ($X^2 (1, N = 400) = 8.120, p = 0.017$).

PDDÖ, DİPÖ ve alt boyutlarının çocuk sayısı değişkenine göre farklılık olup olmadığını incelemek için yapılan analiz sonucunda, PDDÖ ve nedensel alt boyuta göre

anlamalı düzeyde istatistiksel farklılık göstermediği tespit edildi ($p>0.05$). DİPÖ ve önleyici alt boyutunda anlamalı düzeyde istatistiksel farklılık olduğu tespit edildi ($p<0.05$). Hangi gruplarda farklılık olup olmadığının anlaşılması için posthoc analizlerinden Sheffe ve Tamhane testi yapıldı.

Tamhane analiz sonucuna göre önleyici alt boyutunda; tek çocuk ve iki çocuklu annelerin duygusal istismar potansiyeli üç çocuklu annelerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşıldı ($X^2 (1, N = 400) = 28.465, p = 0.000$).

DİPÖ’nde üç çocuklu annelerin duygusal istismar potansiyeli tek çocuk ve iki çocuklu annelerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşıldı ($X^2 (1, N = 400) = 21.798, p = 0.000$).

PDDÖ, DİPÖ ve alt boyutlarının doğum sırası değişkenine göre farklılık olup olmadığını incelemek için yapılan analiz sonucunda, PDDÖ, DİPÖ ve önleyici alt boyutunda doğum sırası durumuna göre anlamalı düzeyde istatistiksel farklılık olduğu sonucuna ulaşıldı ($p<0.05$). Hangi gruplarda farklılık olup olmadığının anlaşılması için posthoc analizlerinden Sheffe ve Tamhane testi yapıldı.

Önleyici alt boyutunda; doğum sırası 1. olan çocukların duygusal istismar potansiyeli doğum sırası 3. olan çocuklardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşıldı ($X^2 (1, N = 400) = 15.296, p = 0.004$). DİPÖ’nde doğum sırası 3. ve 4. olan çocukların duygusal istismar potansiyeli doğum sırası 1. olan çocuklardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşıldı ($X^2 (1, N = 400) = 11.325, p = 0.023$). PDDÖ’nden elde edilen puanlar neticesinde doğum sırası 1. olan çocukların doğum sırası 2. olan çocuklardan psikososyal sorunlar yönünden daha riskli olduğu tespit edildi ($F (4.395) = 3.487, p = 0.008$).

PDDÖ, DİPÖ ve alt boyutlarının evlilik durumu değişkenine göre farklılık olup olmadığını incelemek için yapılan analiz sonucunda, PDDÖ’nde evlilik durumuna göre anlamalı düzeyde istatistiksel farklılık olduğu tespit edildi ($p<0.05$). Hangi gruplarda farklılık olup olmadığının anlaşılması için posthoc analizlerinden Sheffe ve Tamhane testi yapıldı.

Analiz sonucuna göre; PDDÖ’nden elde edilen puanlar neticesinde boşanmış ailelerin çocuklarının eşiyle yaşayan ailelerin çocuklarından psikososyal sorunlar yönünden daha yüksek riskli olduğu sonucuna ulaşıldı ($F (4.395) = 3.329, p = 0.020$).

DİPÖ ve alt boyutlarına göre ise anlamlı düzeyde istatistiksel farklılık olmadığı sonucuna ulaşıldı ($p>0.05$).

4.3. Korelasyon Analizi

Aşağıdaki tabloda psikososyal durum değerlendirme ve duygusal istismar potansiyeli ölçekleri ve alt boyutlarının non-parametrik analizlerden spearman korelasyon analizine ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 4.3. Ölçekler ve alt boyutlarına ilişkin Spearman korelasyon tablosu

Ölçekler	PDDÖ	Nedensel alt boyutu	Önleyici alt boyutu	DİPÖ
PDDÖ	1			
Nedensel alt boyutu	0.376**	1		
Önleyici alt boyutu	-0.157**	0.347**	1	
DİPÖ	0.293**	0.794**	0.846**	1

** $p<0.01$

Tablo 4. 3. incelendiğinde, korelasyon analizine ilişkin bulgulara göre; araştırma kapsamındaki katılımcıların, psikososyal durum değerlendirme ölçeği ile duygusal istismar potansiyeli genel ölçeği arasında anlamlı, düşük düzeyde pozitif bir ilişki vardır ($r= 0.293$; $p<0.01$).

Diğer yandan psikososyal durum değerlendirme ölçeği ile nedensel alt boyutu arasında anlamlı, düşük düzeyde pozitif bir ilişki vardır ($r= 0.376$; $p<0.01$). Psikososyal durum değerlendirme ölçeği ile önleyici alt boyutu arasında anlamlı, düşük düzeyde negatif bir ilişki vardır ($r= -0.157$; $p<0.01$).

4.4. Regresyon Analizi

Katılımcıların algılarına göre, Annelerin duygusal istismar potansiyeli çocukların psikososyal durumlarını yordamalarını incelemek için çoklu doğrusal regresyon analizi yapıldı.

Tablo 4.4. Annelerin duygusal istismar potansiyelinin çocukların psikososyal durumlarını yordama analizi

Değişken	B	Beta	t	Sig.	VIF	R	R ²	Uyarlanmış R ²	F
----------	---	------	---	------	-----	---	----------------	---------------------------	---

Sabit	0.045		0.543	0.587					
Nedensel alt boyutu	0.421	0.376	7.624	0.000*	1.137	0.389 ^a	0.152	0.147	0.000 ^b
Önleyici alt boyutu	0.025	0.035	0.705	0.481	1.137				

*p<.05

Tablo 4. 4. incelendiğinde, Annelerin duygusal istismar potansiyelleri çocukların psikososyal durumlarını anlamlı bir şekilde yordamaktadır [(R= 0.389; R²= 0.152; Uyarlanmış R²=0.147) F (2.397) = 35.460; p<0.05].

Annelerin duygusal istismar potansiyelleri ölçeği alt boyutlarının bağımsız değişken, psikososyal durumları bağımlı değişken olarak alındığı regresyon analizi sonucunda araştırma da yer alan kişilerin psikososyal durumlarındaki değişimin %15.2'sini açıkladığı görüldü. (R²= 0.152). Başka bir ifadeyle, annelerin duygusal istismar potansiyellerindeki değişimin, psikososyal durumlarını etkilediği sonucuna ulaşıldı. Katılımcıların psikososyal durumlarındaki değişimin %84.8'inin başka etmenlerle ilişkili olduğu söylenebilir.

Yapılan regresyon analizinin t değerlerine bakıldığında, nedensel alt boyutun [t= 7.624; p= 0.000 (p<0.05)] çocukların psikososyal durumlarını anlamlı bir şekilde pozitif yönde yordadığı görüldü. Diğer bir ifade ile katılımcıların nedensel alt boyutundaki 100 birimlik artışın çocukların psikososyal durumlarını %37.6 artırdığı görüldü.

5. TARTIŞMA

Temel amacı okul öncesi dönem 3-6 yaş arası çocuğu olan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin çocukların psikososyal durumlarına etkisini incelemek olan araştırmanın sonucunda annelerin duygusal istismar potansiyelleriyle çocukların psikososyal durumları arasında anlamlı bir ilişki olduğu, annelerin duygusal istismar potansiyellerinin çocukların psikososyal durumlarını anlamlı bir şekilde yordadığı sonucu elde edilmiştir. Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin çocuğun cinsiyetine, annenin eğitim düzeyine, mesleğine, toplam aylık gelirine, sahip olduğu çocuğun doğum sırasına ve çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Çocukların psikososyal durumları çocuğun cinsiyetine, doğum sırasına ve annenin evlilik durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bölümde tespit edilen veriler ışığında bulgular tartışılacaktır.

DİPÖ ve alt boyutlarında çocuğun cinsiyeti değişkenine göre anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Erkek çocuğu olan annelerin duygusal istismar potansiyelleri kız çocuğa sahip annelere göre yüksek çıkmıştır. Nedensel alt boyuta baktığımızda, erkek çocuğa sahip annelerin duygusal istismar potansiyeli kız çocuğu olan annelerden daha yüksek çıkmıştır. Önleyici alt boyutta kız çocuğa sahip annelerin duygusal istismar potansiyeli erkek çocuğa sahip annelerden daha yüksek çıkmıştır. Literatürde ulaştığım sonuçlarla paralellik gösteren ve göstermeyen çalışmalar mevcuttur. Karanis (2016) yaptığı çalışma da erkek öğrencilerin duygusal istismar algılama düzeylerinin kız öğrencilere oranla daha düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır (104). Tektimur (2022) ise yaptığı çalışma da annelerin duygusal istismar potansiyeliyle çocukların sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi incelerken çocuğun cinsiyeti ve annenin duygusal istismar potansiyeli arasında anlamlı bir farklılık bulamamıştır (105). Kanak ve Pekdoğan (2022) yaptıkları çalışma da annelerin babalara göre çocuklarına daha fazla duygusal istismar içeren davranışlar sergilediklerini belirtmiştir (100). Fakat bu durumun çocuğun cinsiyeti ile duygusal istismara uğrama durumu arasında anlamlı bir ilişki tespit edememiştir. Çalışmamda elde ettiğim verilerin nedeni kız ve erkek çocuklarından toplumun beklentisinin farklı olması, çocukların cinsiyete göre kendini ifade etme biçiminin değişebilmesi, aile içi rol beklentileri, annenin geçmiş deneyimleri, çocukların cinsiyetlerine göre yüklenen değer ve aile içi iletişim faktörü olarak düşünülebilir.

DİPÖ ve önleyici alt boyutunda annenin eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ortaokul mezunu annelerin duygusal istismar potansiyeli ön lisans ve lisans gruplarından daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca lise mezunu annelerin duygusal istismar potansiyeli lisans mezunu gruplarından daha yüksek çıkmıştır. Önleyici alt boyutunda; ön lisans, lisans ve lisansüstü mezunu annelerin duygusal istismar potansiyeli ortaokul mezunu annelerden daha yüksek çıkmıştır. Eğitim seviyesi düştükçe annelerin duygusal istismar etme potansiyelinin arttığı görülmektedir. Bu durumun sebepleri iletişim becerilerindeki yetersizlik, ekonomik zorlukların daha fazla olması, geleneksel ve otoriter çocuk yetiştirme tutumu, çocuk gelişimi hakkında bilgi eksikliği ve stres yönetimi becerisinin zayıf olması gibi etmenlerin olduğu düşünülmektedir. Tektimur (2022) yaptığı çalışmada annenin duygusal istismar potansiyelinin ebeveyn eğitim seviyesi ve çocuğun okul öncesi eğitimine gitme yılı değişkenleri bakımından anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşmıştır (105). Şenol (2021) çalışmasında annelerin duygusal istismar potansiyellerinin anne öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiğini belirtmiştir (19). Fairuzza ve arkadaşları (2019) ise Endonezya’da yaptıkları çalışma da yalnızca babaların eğitim durumunun çocukların ruh sağlığı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu, annelerin eğitim düzeyinin sözel istismar üzerinde anlamlı bir farklılık göstermediği sonucunu elde etmiştir (106). Bu durumun bölgesel ve kültürel farklılık, araştırmanın yöntemi ve örneklem büyüklüğü gibi sebeplerden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

DİPÖ ve alt boyutlarında annenin mesleği değişkenine göre anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ev hanımı olan annelerin duygusal istismar potansiyeli memur olan annelerden daha yüksek çıkmıştır. Nedensel alt boyutunda; ev hanımı olan annelerin duygusal istismar potansiyeli serbest meslek ile uğraşan annelerden daha yüksek çıkmıştır. Önleyici alt boyutunda; memur olan annelerin duygusal istismar potansiyeli ev hanımı olan annelerden daha yüksek çıkmıştır. Çalışan annelerin ekonomik olarak bağımsız olması ve bu durumun stres seviyesini düşürdüğü, sosyal ortamlarda daha çok bulunup motive oldukları ve çocuklarını iş saatleri içinde özledikleri için daha anlayışlı olmaları gibi sebepler olduğu düşünülmektedir. Literatürde ulaştığım sonuçlarla paralellik gösteren ve göstermeyen çalışmalar mevcuttur. Ertaş (2020) çalışmasında ev hanımı annelerin duygusal istismar potansiyelinin çalışan annelere göre anlamlı derecede yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır (58). Şenol (2021) yaptığı çalışmada ölçeğin nedensel ve önleyici alt boyutlarında herhangi bir işte çalışmayan annelerin puanlarının

herhangi bir işte çalışan annelerin puanlarından anlamlı derece de yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır (19). Cansız (2021) çalışmasında nedensel alt boyutta ilkökul mezunu olan annelerin duygusal istismar potansiyelinin lise ve üniversite mezunu annelere göre anlamlı derece de yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yine nedensel alt boyutunda ortaokul ve lise mezunu olan annelerin duygusal istismar potansiyeli üniversite mezunu annelere göre anlamlı derece de yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır (107). Judd ve arkadaşları (2023) ise annenin işsiz olması ile duygusal istismar arasında doğrudan ilişki bulamamıştır (108). Fakat babanın veya her iki ebeveyninde işsizlik durumunun çocuklarda fiziksel istismar ve ihmal riski artırdığını belirtmiştir.

DİPÖ ve önleyici alt boyutunda aylık gelir değişkenine göre anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Geliri giderden az olan ve geliri gidere eşit olan annelerin duygusal istismar potansiyeli geliri giderden fazla aylık olan annelerden daha yüksek çıkmıştır. Önleyici alt boyutunda; geliri giderden fazla olan annelerin duygusal istismar potansiyeli geliri giderden az olan ve geliri gidere eşit olan annelerden daha yüksek çıkmıştır. Literatürde çoğunlukla bulduğum sonuçla paralellik gösteren çalışmalar mevcuttur. Cansız (2021) yaptığı çalışmada önleyici alt boyutta geliri düşük ve ortalama olan annelerin puanlarının geliri yüksek olan annelerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır (107). Kırbaç (2017) çalışmasında geliri ortalama olan öğrencilerin geliri yüksek düzeyde olan öğrencilerden daha fazla duygusal ve fiziksel istismara uğradığı sonucuna varmıştır (109). Rosenthal (2022) yaptığı araştırma da farklı ülkelerdeki çocukların kendi deneyimlerine dayanarak duygusal ve fiziksel istismar algılarını incelemiştir. Düşük sosyoekonomik düzeydeki çocukların duygusal istismarı daha yaygın olarak deneyimlediğini ve bu çocukların istismarı daha normalleştirme eğiliminde olduğunu göstermiştir (110). Şenol (2021) araştırmasında yüksek gelir seviyesine sahip olan annelerin duygusal istismar potansiyelinin düşük düzeyde olduğunu düşük gelir düzeyine sahip annelerin duygusal istismar potansiyelinin ise daha yüksek düzeyde olduğunu belirtmiştir (19). Araştırmamız da elde edilen bu bulgu da gelir yetersizliğinin ailede sürekli bir ekonomik baskı ve duygusal tükenmişlik meydana getirmesi, duyarsızlık ve tahammülsüzlük gibi yanlış ebeveyn tutumlarının oluşmasında etken haline gelebilir. Ekonomik yetersizlik sebebiyle aile içi problemler ve istikrarsız yaşam koşulları çocuğun güven duygusunu zedeleyebilmekte bazı durumlarda da çocuğa yaşına uygun olmayan maddi ve manevi sorumluluk yüklenmesine sebep olabilmektedir. Bu gibi etmenlerin elde edilen sonuca sebebiyet verdiği düşünülmektedir.

DİPÖ ve önleyici alt boyutunda çocuk sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Üç çocuklu annelerin duygusal istismar potansiyeli tek çocuk ve iki çocuklu annelerden daha yüksek çıkmıştır. Önleyici alt boyutunda; tek çocuk ve iki çocuklu annelerin duygusal istismar potansiyeli üç çocuklu annelerden daha yüksek çıkmıştır. Çocuk sayısının artması annenin çocukların bireysel ihtiyaçlarına yetişmesini zorlaştırabilir. Birden fazla çocukla ilgilenmek annede sabırsızlık ve tükenmişlik hissetmesine neden olabilir. Ayrıca çocuk sayısının artması ile ekonomik kaynakların bölünmesi ve zamanın birçok çocuk için kısıtlı olmasının da elde edilen bulguları açıklayabileceği düşünülmektedir. Araştırmada elde edilen bu bulguyu destekleyen ve desteklemeyen çalışmalar bulunmaktadır. Tektimur (2020) yaptığı çalışma da tek çocuk sahibi annelerin duygusal istismar potansiyellerini üç ve dört çocuklu annelere göre anlamlı derece de düşük bulmuştur (105). Toker Karabulut, (2019) çalışmasında çocuk sayısının artması ile annenin duygusal istismar potansiyelleri arasında pozitif yönlü bir ilişki bulmuştur. (111). Kanak ve Pekdoğan (2022) ise yaptıkları çalışma da tek çocuğa sahip olan annelerin duygusal istismar potansiyelinin en yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Önleyici alt boyutta ise tek çocuğa sahip annelerin önleyici potansiyellerinin en fazla olduğu görülmüştür (100). Kulakçı ve arkadaşları (2012) da yaptıkları araştırma da tek çocuğa sahip annelerin duygusal istismar potansiyeli daha çok çocuğa sahip olan annelerden daha yüksek olarak tespit edilmiştir (112).

DİPÖ ve önleyici alt boyutunda doğum sırası değişkenine göre anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Doğum sırası 3. ve 4. olan çocuklara sahip annelerin duygusal istismar potansiyeli doğum sırası 1. olan çocuklara sahip annelerden daha yüksek çıkmıştır. Önleyici alt boyutunda; doğum sırası 1. olan çocuklara sahip annelerin duygusal istismar potansiyeli doğum sırası 3. olan çocuklara sahip annelerden daha yüksek çıkmıştır. Kulakçı ve arkadaşları (2012) yaptıkları araştırma da ailenin ilk çocuğu olan çocukların daha sonra dünyaya gelen çocuklara göre daha fazla duygusal istismara uğradıkları tespit edilmiştir (112). Bu durum ebeveynlerin ilk çocuklarında yaşadıkları tecrübe eksiliği olarak yorumlanabilir. Şenol (2021) ise yaptığı çalışma da dört ve üzeri sırada doğmuş çocuğa sahip annelerin 1, 2, ve 3. sırada doğmuş çocuğa sahip annelere göre daha fazla duygusal istismar potansiyeli olduğu sonucuna ulaşmıştır (19). Bu durum da annelerin çok fazla çocuğa sahip olma durumlarının ve daha sonraki sırada dünyaya gelen çocuklarına karşı daha tahammülsüz olması şeklinde düşünülebilir.

DİPÖ ve alt boyutlarında annelerin yaşı ve evlilik durumu değişkenine göre anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde ulaştığım sonuçlarla paralellik gösteren ve göstermeyen çalışmalar mevcuttur. Kanak ve Pekdoğan (2022) çalışmalarında annenin yaşı arttıkça duygusal istismarı önleyici davranışlarında anlamlı derece de iyileşme olduğunu görmüştür (100). Al Dosari (2017) yaptığı çalışma da annelerin yaşı küçüldükçe çocuklarına karşı daha fazla duygusal istismar içeren davranış sergilediği sonucuna ulaşmıştır (59). Karay (2001) ise yaptığı çalışma da ailelerin evli ya da boşanmış olma durumlarının çocukların psikolojik istismar algısı üzerinden doğrudan bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşmıştır (113). Literatürde annelerin yaşı ve evlilik durumu değişkenleri ile duygusal istismar potansiyeli arasındaki ilişkinin incelendiği çalışma sayısı yeterli değildir. Bu sebeple ulaşılan bulgunun gelecek çalışmalara yol gösterebileceği ve bu konular da yeni çalışmaların yapılmasının alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın sonucunda elde ettiğim veriler neticesinde psikososyal durum değerlendirme ölçeğinden alınan puanlar ile çocuğun cinsiyeti değişkeni arasında anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. PDDÖ'nden elde edilen puanlar neticesinde erkek çocukların psikososyal sorunlar yönünden kız çocuklarından daha riskli olduğu tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde birçok çalışmanın bu bulguyla paralellik gösterdiği görülmektedir. Alvarez-Voces ve Romero benzer şekilde erkek çocukların erken yaşta başlayan ve kalıcı psikososyal ve davranışsal problem gösterme olasılığının daha yüksek olduğunu kız çocuklarının ise çoğunlukla daha düşük riskli grupta yer aldığını belirtmiştir (114). Brandlistuen ve arkadaşları (2021) erkek çocukların daha yüksek düzeyde davranış problemi ve nörogelişimsel bozukluklar gösterdiğini, kız çocukların ise daha iyi akademik becerilere sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Literatürde psikososyal ve davranışsal problem ile cinsiyet değişkeni arasında genellikle anlamlı farklılık olduğu sonucuna varılsa da farklılık olmadığı sonucuna ulaşan araştırmalar da bulunmaktadır (115). Lau ve arkadaşları (2021) yaptıkları araştırma da cinsiyetin davranışsal ve psikososyal problemler üzerinde belirleyici bir faktör olmadığı sonuca varmıştır (116). Elde edilen verilerdeki bu farklılıkların sebebi çocukların gelişimsel ve bireysel farklılıkları, ebeveyn tutumları, toplumsal cinsiyet rolleri ve sosyoekonomik değişkenlerin olabileceği düşünülmektedir.

PDDÖ'nden alınan puanlar ile doğum sırası değişkenine göre anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Doğum sırası 1. olan çocukların doğum sırası 2. olan çocuklardan psikososyal sorunlar yönünden daha riskli olduğu tespit edilmiştir. Literatürde ulaştığım sonuçlarla paralellik gösteren çalışmalar mevcuttur. Yoldaş ve Demircioğlu (2022) yaptıkları çalışmada çocukların doğum sırasıyla problem davranışları arasında anlamlı farklılık olduğunu vurgulamıştır (117). Hjern (2021) İsveç'te yaptığı çalışmada ilk doğan çocukların daha büyük kardeşi olan çocuklara kıyasla psikososyal ve davranışsal problem yaşama olasılığının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır (118). Araştırmalar da çocukların doğum sırasının davranış problemi gösterme açısından anlamlı bulunmasının sebepleri; ailelerin çocuk yetiştirme tutumu ve hazır bulunuşluğu, çocuğun kardeşi olduktan sonra ilgiyi kaybetmesi ve ailenin tek çocuğu olması gibi etmenler sıralanabilir. Literatür de ulaştığım sonuçlara paralellik göstermeyen çalışma mevcut değildir.

PDDÖ'nden alınan puanlar ile evlilik durumu değişkenine göre anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Boşanmış ailelerin çocuklarının eşiyle yaşayan ailelerin çocuklarından psikososyal sorunlar yönünden daha yüksek riskli çıkmıştır. Yiğit (2022) okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerden görüş alarak yaptığı çalışmasında boşanmış ebeveynlere sahip çocukların problem davranışlarla baş etme de bilgi ve beceri eksikliği yaşadığı sonucuna ulaşmıştır (119). Amca Toklu (2022) yaptıkları araştırma da ebeveynleri boşanmış çocukların saldırganlık ve depresif duygularının daha yüksek olduğunu; olumlu sosyal davranışlarının ise daha düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır (120). Kaya (2022) yaptığı çalışma da 3-6 yaş grubu çocukların boşanma sonrası uyku bozukluğu, regresyon, saldırganlık ve kaygı gibi davranışsal ve psikososyal problemler yaşadığını belirtmiştir. Ayrıca çocukların anneleriyle olan ilişkilerinde aşırı bağlanma ve anneden ayrılamama gibi davranışlar sergiledikleri gözlemlenmiştir (121). Literatür incelendiğinde ailelerin evlilik durumunun çocukların psikososyal ve davranışsal problem içeren davranış sergileme durumunu belirgin şekilde etkilediği ortaya koyulmuştur. Alanyazındaki çalışmalar ulaştığım sonuç ile paralellik göstermektedir. Literatür de ulaştığım sonuçlara paralellik göstermeyen çalışma mevcut değildir. Bu durumun sebebi; aile yapısının değişmesi, aile içi rol ve sorumlulukların değişmesi, boşanma sırası ve sonrasında yaşanan stres, kaygı ve korku gibi duygular, annenin ekonomik veya duygusal yükünün artması, sınır koyma problemleri, ebeveynler arası tutarsızlık, ebeveynlerle geçirilen vaktin kısılması ya da bir ebeveynle hiç

görüşmeme gibi etmenler çocukların anne babasının boşanmasından etkilenmesine sebep olabilir.

PDDÖ'nden alınan puanlar ile annenin yaşı, eğitim düzeyi, mesleği, çocuk sayısı ve aylık geliri değişkenleri arasında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Literatürde ulaştığım sonuçlarla paralellik gösteren ve göstermeyen çalışmalar mevcuttur. Abdul Karim ve arkadaşları (2022) Japonya'da yaptıkları çalışmada ebeveynlerin meslekleri, eğitim seviyeleri ve hane gelirlerinin okul öncesi dönemdeki çocukların psikolojik uyum ve davranış problemleriyle arasında tutarlı ve anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (122). Kadal (2021) yaptığı çalışmada annenin yaşı, mesleği ve aylık geliri gibi değişkenlerin 5-6 yaş grubu çocuklar da görülen davranış problemleri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşmıştır (123). Balseviciene ve arkadaşları (2017) Litvanya'da yaptıkları çalışmada düşük eğitim seviyesine sahip annelerin çocuklarında psikososyal ve davranışsal problemlerin daha sık görüldüğü sonucuna ulaşmıştır (124). Alanyazında farklı sonuçların bulunmasının sebebi çocuğun mizacı, bölgesel ve kültürel etkenler, araştırmanın yöntemi ve örneklem büyüklüğü olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda PDDÖ ile DİPÖ arasında anlamlı, düşük düzeyde pozitif bir ilişki vardır. Yani annelerin duygusal istismar potansiyeli yükseldikçe çocukların psikososyal problem yaşama riskleri yükselmektedir. PDDÖ ile nedensel alt boyutu arasında anlamlı, düşük düzeyde pozitif bir ilişki vardır. Annelerin duygusal istismara neden olan davranışları arttıkça çocukların psikososyal problem yaşama riski de artmaktadır. PDDÖ ile önleyici alt boyutu arasında anlamlı, düşük düzeyde negatif bir ilişki vardır. Annelerin duygusal istismarı önleyici davranışları arttıkça çocukların psikososyal problem yaşam riski azaltmaktadır. Literatürde çoğunlukla bulduğum sonuçla paralellik gösteren çalışmalar mevcuttur. Şenol (2021) yaptığı çalışma da annelerin duygusal istismar puanları ile çocukların anksiyete-içe dönüklük puanları arasında pozitif yönlü düşük düzeyde, sosyal yetkinlik puanları ile ise negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır (19). Luo ve arkadaşları (2023) yaptıkları çalışma da annelerin çocukluk döneminde yaşadıkları olumsuz deneyimlerin okul öncesi çocuklarının davranışsal ve psikososyal problemleriyle ilişkisini ve ebeveynlik stillerinin bu ilişkideki rolünü incelemiştir. Sonuç olarak olumsuz ebeveynlik stillerinin çocuklar da öğrenme sorunları, dürtüsellik, anksiyete, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, psikomatik sorunlar ve davranışsal problem riskini önemli

ölçüde artırdığı sonucuna ulaşmıştır (125). Cansız (2021) yaptığı araştırma da annelerin duygusal istismar potansiyeli ile ebeveynlerin öz yeterlilikleri arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulmuştur. Annelerin duygusal istismar potansiyeli arttıkça ebeveynlik öz yeterlilik düzeylerinin zayıfladığı sonucuna ulaşmıştır (107). Tektimur (2022) yaptığı çalışma da duygusal istismar potansiyel ölçeği ve alt boyutları ile sosyal beceri değerlendirme ölçeği arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Yani çocukların sosyal beceri düzeyleri arttıkça duygusal olarak istismar edilme potansiyellerinin azaldığını sonucuna ulaşmıştır (105).

Annelerin duygusal istismar potansiyelleri çocukların psikososyal durumlarını anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Başka bir ifadeyle, annelerin duygusal istismar potansiyellerindeki değişimin çocukların psikososyal durumlarını etkilediği görülmektedir. Nedensel alt boyutun çocukların psikososyal durumlarını anlamlı bir şekilde pozitif yönde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde annelerin duygusal istismar potansiyelinin çocukların psikososyal durumlarına etkisi ile ilgili çalışmaların sınırlı sayıda bulunması, araştırma da ölçek ve değişkenler arasında anlamlı ilişkilerin bulunmasının literatüre katkı sağladığı düşünülmektedir. Literatürde çoğunlukla bulduğum sonuçla paralellik gösteren çalışmalar mevcuttur. Şenol (2021) yaptığı çalışma da annelerin duygusal istismar potansiyeli nedensel alt boyutu çocukların anksiyete-içe dönüklük puanlarını pozitif yönde anlamlı düzeyde yordadığı sonucuna ulaşmıştır. Annelerin duygusal istismar potansiyeli önleyici alt boyutta ise sosyal yetkinliği negatif yönde anlamlı yordadığı sonucuna ulaşmıştır (19). Kurnaz (2022) yaptığı çalışma da annelerin duygusal istismar potansiyelinin çocukların davranış problemi algılama düzeylerini ve çocuklar da davranış problemi görülme durumunu yordadığı sonucuna ulaşmıştır (126). Akkuş (2021) yaptığı araştırma da annelerin çocukluk dönemi ruhsal bozukluklarının çocuk yetiştirme stillerini; çocuk yetiştirme stillerinin de çocuklarını duygusal istismar etme potansiyellerini yordadığı sonucuna ulaşmıştır (127). Cecil ve arkadaşları (2017), Bağçeli Kahraman ve Çubukcu (2019) Winiarski ve arkadaşları (2018) yaptıkları araştırmalar da annelerin istismar düzeylerinin ve ebeveynlik tutumlarının çocukların psikososyal ve davranışsal problemlerini yordadığı sonucuna ulaşmıştır (128-129-130).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Annelerin duygusal istismar potansiyelinin çocukların psikososyal durumlarını etkisini belirlemek amacıyla yapılan çalışma da elde edilen sonuçlar aşağıdadır.

- PDDÖ ile cinsiyet değişkenine göre erkek çocukların psikososyal sorunlar yönünden kız çocuklarından daha riskli olduğu tespit edilmiştir.
- PDDÖ ile doğum sırası değişkenine göre ilk doğan çocukların ikinci doğan çocuklardan psikososyal sorunlar yönünden daha riskli olduğu tespit edilmiştir.
- PDDÖ ile evlilik durumu değişkenine göre boşanmış ailelerin çocukları evli ailelerin çocuklarından psikososyal sorunlar açısından daha yüksek risklidir.
- PDDÖ ile annenin yaşı, eğitim düzeyi, mesleği, ailenin toplam geliri ve çocuk sayısı değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
- DİPÖ ile cinsiyet değişkenine göre erkek çocuğu olan annelerin duygusal istismar potansiyeli kız çocuğu olan annelere göre daha yüksektir. Nedensel alt boyutta erkek çocuğu olan annelerin duygusal istismar potansiyeli kız çocuğu olan annelerden daha yüksektir. Önleyici alt boyutta kız çocuğu olan annelerin duygusal istismar potansiyeli erkek çocuğu olan annelerden daha yüksektir.
- DİPPÖ ile anne eğitim düzeyi değişkenine göre ortaokul mezunu annelerin duygusal istismar potansiyeli ön lisans ve lisans gruplarından daha yüksek çıkmıştır. Lise mezunu annelerin duygusal istismar potansiyeli lisans mezunu annelerden daha yüksek çıkmıştır. Önleyici alt boyutta ön lisans, lisans ve lisansüstü mezunu annelerin duygusal istismar potansiyeli ortaokul mezunu annelerden daha yüksek çıkmıştır. Lise mezunu annelerin duygusal istismar potansiyeli lisans mezunu annelerden daha yüksek çıkmıştır.
- DİPPÖ ile anne meslek değişkenine göre ev hanımı annelerin duygusal istismar potansiyeli memur annelerden daha yüksek çıkmıştır. Nedensel alt boyutta ev hanımı annelerin duygusal istismar potansiyeli serbest meslek ile uğraşan annelerden daha yüksek çıkmıştır. Önleyici alt boyutta memur annelerin duygusal istismar potansiyeli ev hanımı annelerden daha yüksek çıkmıştır.
- DİPPÖ ile aylık gelir değişkenine göre annelerin duygusal istismar potansiyeli geliri giderden fazla olan annelerden daha yüksektir. Önleyici alt boyutta; geliri

giderden fazla olan annelerin duygusal istismar potansiyeli geliri giderden az olan ve geliri gidere eşit olan annelerden daha yüksek çıkmıştır.

- DİPPÖ ile çocuk sayısı değişkenine göre üç çocuklu annelerin duygusal istismar potansiyeli tek ve iki çocuklu annelerden daha yüksektir. Önleyici alt boyutta; tek ve iki çocuklu annelerin duygusal istismar potansiyeli üç çocuklu annelerden daha yüksek çıkmıştır.
- DİPPÖ ile doğum sırası değişkenine göre 3. ve 4. doğan çocukların duygusal istismar potansiyeli ilk doğan çocuklardan daha yüksek çıkmıştır. Önleyici alt boyutta; ilk doğan çocukların duygusal istismar potansiyeli 3. doğan çocuklardan daha yüksek çıkmıştır.
- DİPÖ ve alt boyutlarından elde edilen veriler ile annenin yaşı ve evlilik durumu değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
- PDDÖ ile DİPÖ arasında anlamlı, düşük düzeyde negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.
- Annelerin duygusal istismar potansiyellerinin çocukların psikososyal durumlarını anlamlı bir şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Elde edilen bulgular doğrultusunda araştırmacılara ve eğitimcilere öneriler aşağıda yer almaktadır:

- Araştırma annelerin duygusal istismar potansiyellerinin çocukların psikososyal durumlarına etkisini ayrıntılı bir çalışma yapmak amacıyla boylamsal çalışma yapılabilir.
- Araştırma örneklem grubundaki anneler ile sınırlıdır. Bu yüzden çalışmaya babalar ve öğretmenler de dahil edilerek daha kapsamlı çalışma yapılabilir.
- Ailelerin çocuklara duygusal istismar uygulama sebepleri araştırılarak önlenmesi için sağlık kuruluşları ve eğitim kurumlarında risk taramaları yapılmalı. Risk grubundaki çocuklara sosyal destek sağlanarak önleme çalışmaları yapılabilir.
- Ailelere çocukların psikososyal gelişim basamakları ve duygusal istismarın etkisi konularında önleme ve farkındalık kazandırmak amacıyla eğitim düzenlenebilir.
- Eğitimcilere duygusal istismar ve çocukların psikososyal durumları hakkında yol gösterici uygulamaların bulunduğu modül geliştirilebilir.
- Eğitimcilere ve ailelere çocuklarda duygusal istismara uğrama sonucunda meydana gelebilecek psikososyal sorunların gözlemlenmesi, belirlenmesi ve müdahale edilmesi konularında bilgilendirilme yapılabilir.

KAYNAKLAR

1. Avcı N. Gelişimde 0-3 yaş: Yaşama merhaba, 2. Baskı. İstanbul, Morpa Yayınevi, 2003: 72-9.
2. Şahin S. 0-6 Yaş Arası Çocukların Temel Gelişimsel Özellikleri. İçinde: Diken İH (editör). Fiziksel ve Sosyal-Duygusal Gelişim. 1. Baskı. Ankara, Pegem Akademi, 2016: 170-208.
3. Güven G, Efe Azkeskin K. Erken Çocukluk Eğitimi. İçinde: Diken İH (editör). Erken Çocukluk Eğitimi ve Okul Öncesi Eğitim. 2. Baskı. Ankara, Pegem Akademi, 2016: 1-53.
4. Özyürek A, Ceylan Ş. Okul öncesi çocuklarda sosyal becerilerin desteklenmesi konusunda öğretmen ve veli görüşlerinin belirlenmesi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2014; 35(1): 99–114.
5. Kargı E. Erkan S. Okul öncesi dönem çocuklarının sorun davranışlarının incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2004; 2(27): 135-144.
6. Bilek MH. Okul öncesi dönem çocuklarının ev ile okul ortamındaki sosyal becerilerinin karşılaştırılması. [yüksek lisans tezi]. Edirne: Trakya Üniversitesi; 2011.
7. Can Yaşar M, Kaya ÜÜ. Erken Çocukluk Döneminde Gelişim. İçinde: Ahmetoğlu E, Akşin Yavuz E (editörler). Türkiye’de 0-36 Aylık Bebek/Çocuk Profili. 1. Baskı. Ankara, Anı Yayıncılık, 2020; 53-74.
8. Göktaş İ. Aile katılımı ve sosyal beceri eğitimi programlarının tek başına ve birlikte 4-5 yaş çocuklarının sosyal becerileri ve anne-çocuk ilişkileri üzerindeki etkisinin incelenmesi [yüksek lisans tezi]. Denizli: Pamukkale Üniversitesi; 2015.
9. Dünya Sağlık Örgütü. Çocuklara Kötü Muamelenin Önlenmesi: Bu Konuda Harekete Geçilmesine ve Kanıt Toplanmasına Yönelik Kılavuz. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/43499/21/9241594365_tur.pdf. Son Erişim Tarihi 20 Mart 2024.
10. Dinleyici M, Dağlı FŞ. Duygusal ihmal, istismar ve çocuk hekiminin rolü. Osmangazi Tıp Dergisi. 2016; 38(2): 41-50.

11. Kara Doruk S. 0-14 Yaş Çocuğu Olan Annelerin Çocuklarına Yönelik Fiziksel ve Duygusal İstismar/İhmal Durumu [yüksek lisans tezi]. Kayseri: Erciyes Üniversitesi; 2011.
12. Yavuzer H. Çocuk psikolojisi, 40. Baskı. İstanbul, Remzi Kitapevi,2017.
13. Baskak İ. Çocuğa yönelik duygusal istismar. Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi. 2023; 3(1): 61-72.
14. Paavilainen E, Astedt-Kurki P, Paunonen-Ilmonen M, Laippala P. Risk Factors of Child Maltreatment Within the Family: Towards a Knowledgeable Base of Family Nursing. Int Nurs Study. 2001; 38(3): 297-303.
15. Bolger KE, Patterson CJ. Sequelae of child maltreatment: Vulnerability and resilience. In: Luthar SS (ed). Resilience and Vulnerability: Adaptation in The Context of Childhood Adversities, 1thed. New York, Cambridge University Press, 2003: 156-81.
16. Blackwell RD, Engel JF, Miniard PW. Comportamiento del consumidor. Thomson Studies. 2002; 1(1): 11-23.
17. Norman RE, Byambaa M, De R, Butchart A, Scott J, Vos T. The long- term health consequences of child physical abuse, emotional abuse, and neglect: a systematic review and meta-analysis. Plos Medicine. 2012; 9(11): 112-9.
18. Öztürk S. Çocuklarda duygusal istismar [yüksek lisans tezi]. Elâzığ: Fırat Üniversitesi; 2007.
19. Şenol HS. Okul öncesi çocukların sosyal yetkinlik düzeyleri ile annelerin duygusal istismar potansiyelleri arasındaki ilişkinin incelenmesi [doktora tezi]. Karabük: Karabük Üniversitesi; 2021.
20. Erkman F. Çocukların duygusal ezimi: Çocuk istismarı ve ihmali. Çocukların Kötü Muameleden Korunması I. Ulusal Kongresi; 2-5 Mart 1991, Ankara: Gözde Repro Ofset; 1991. p.163-70.
21. Erikson EH. İnsanın Sekiz Çağı. Akkaya G (Çeviren). 1. Baskı, İstanbul: Okuyan Yayinevi, 2014.
22. İnsan Hakları Derneği. Çocuk İhmali ve İstismarını Önleme: Öğretmenler ve Aileler İçin Eğitim Kılavuzu. <https://www.ihd.org.tr/cocuk-ihmalini-ve-istismarini-onleme-ogretmenler-ve-aileler-icin-egitim-klavuzu/> Son Erişim Tarihi 12 Şubat 2024.
23. Türk Dil Kurumu. Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/> Son Erişim Tarihi: 22 Ocak 2024.

24. World Health Organisation. Guidelines for medico-legal care for victims of sexual violence. <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/42788/924154628X.pdf> Son Erişim Tarihi: 24 Nisan 2024.
25. Duman N, Yetişkin psikolojik istismarını tanımak. International Journal of Social Sciences and Education Research. 2019; 5(1): 33-43.
26. Önal SÇ, Celbiş O, Özdemir B, Yöndem Özdemir M. Çocuk İstismarı. Türk Nöroşirurji Dergisi, 2013; 23(2): 124-7.
27. McCoy ML, Keen SM. Child abuse and neglect, 1th ed. New York, Psychology Press. 2014: 264-89.
28. Kütük MÖ, Bilaç Ö. Çocuklarda ve adölesanlarda duygusal istismar ve ihmal. Türkiye Klinikleri. 2017; 3(3): 181-7.
29. Proctor LJ, Dubowitz H. Child neglect: Challenges and controversies. In: Korbin JE, Krugman RD (eds). Handbook of child maltreatment, 2nded. New York, Springer, 2014: 27-66.
30. World Health Organisation. Guidelines for medico-legal care for victims of sexual violence. <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/42788/924154628X.pdf> Son Erişim Tarihi: 21 Haziran 2024.
31. Shannon, J. B. (Ed.) (2009). Child abuse sourcebook. Omnigraphics.
32. Polat O. Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı I: Tanımlar, 35. Baskı. Ankara, Seçkin Yayınları, 2019: 140-6.
33. Turan A. Traş Z. Çocuk ihmal ve istismarı. İçinde: Sargın N, Avşaroğlu S, Ünal A (editörler). Eğitimden Psikolojik Yansımalar, 1. Baskı. Konya, Çizgi Kitabevi, 2016: 37-58.
34. Kozcu Ş. Çıraklarla ilgili bir ön çalışma: çocuk istismarı ve ihmali. Çocukların Kötü Muameleden Korunması I. Ulusal Kongresi; 2-5 Mart 1991, Ankara, 91-7. (1991).
35. Polat O. Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı, Cilt 2. Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2001: 411-4.
36. Savi F. Ergenlerde duygusal istismar ile benlik algısı ve genel kaygı düzeyi arasındaki ilişki [yüksek lisans tezi]. Bursa: Uludağ Üniversitesi; 1999.
37. İşeri E. Çocuk İstismarı ve İhmali Multidisipliner Yaklaşım, 1.Baskı. Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2006: 88-90.

38. Siyez DM. Duygusal istismara maruz kalan ve kalmayan ergenlerin benlik algıları ile depresyon ve kaygı düzeylerinin karşılaştırılması [yüksek lisans tezi]. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi; 2003.
39. Polat O. Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı, Cilt 1. Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2017: 250-7.
40. Uzun Ş. Ergenlerde algılanan duygusal istismar ile kendilik imgesi arasındaki ilişkinin incelenmesi [yüksek lisans tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi; 2002.
41. Orhaner G. Yetişkin bireylerde algılanan duygusal istismar düzeyleri ile benlik saygısı arasındaki ilişki [yüksek lisans tezi]. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi; 2018.
42. Pietrangelo A. How to recognize the signs of mental and emotional abuse?, Erişim adresi: <https://www.healthline.com/health/signs-of-mental-abuse> Son Erişim Tarihi 22 Ocak 2024.
43. Yörükoğlu A. Değişen Toplumda Aile ve Çocuk, 7. Baskı. İstanbul, Özgür Yayınları, 2007: 120-24.
44. Glaser D. Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): A conceptual framework. Child Abuse and Neglect. 2002; 26(6-7): 697-714.
45. Banyard VL, Williams LM, Siegel JA. The impact of complex trauma and depression on parenting: An exploratory study. Journal of Child and Family Studies. 2003; 12(3): 287-301.
46. Dubowitz H, Black MM, Kerr MA, Starr RH, Harrington D. Type and timing of mothers' victimization: Effects on mothers and children. Pediatrics. 2002; 109(4): 678-85.
47. Gilbert R, Spatz Widom C, Browne K, Fergusson D, Webb E, Janson S, et al. Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. The Lancet. 2009; 373(9657): 68-81.
48. Wright MO, Crawford E, Del Castillo D. Childhood emotional maltreatment and later psychological distress among college students: The mediating role of maladaptive schemas. Child Abuse and Neglect. 2009; 33(1): 59-68.
49. Shipman KL, Schneider R, Fitzgerald MM, Sims C, Swisher L, Edwards A, et al. Maternal emotion socialization in maltreating and non-maltreating families: Implications for children's emotion regulation. Social Development. 2007; 16(2): 268-85.

50. Kim J, Cicchetti D. Longitudinal pathways linking child maltreatment, emotion regulation, peer relations, and psychopathology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 2010; 51(6): 706–16.
51. Hildyard KL, Wolfe DA. Child neglect: Developmental issues and outcomes. *Child Abuse and Neglect*. 2002; 26(6–7): 679–95.
52. Briere J, Elliott DM. Prevalence and psychological sequelae of self-reported childhood physical and sexual abuse in a general population sample of men and women. *Child Abuse and Neglect*. 2003; 27(10): 1205–22.
53. Li ET, Carracher E, Bird T. Linking childhood emotional abuse and adult depressive symptoms: The role of mentalizing incapacity. *Child abuse and neglect*. 2020; 99: 104.
54. Salokangas RK, Schultze-Lutter F, Schmidt, SJ, Pesonen H, Luutonen S, Patterson P, et al. Childhood physical abuse and emotional neglect are specifically associated with adult mental disorders. *Journal of Mental Health*. 2019; 29(4): 376-84.
55. Keser N, Odabaş E, Elibüyük S. Ana-babaların çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi düzeylerinin incelenmesi. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*. 2010; 4(3): 150-7.
56. Shin SH, Lee S, Jeo SM, Wills TA. Childhood emotional abuse, negative emotion-driven impulsivity and alcohol use in young adulthood. *Child Abuse and Neglect*. 2015; 50: 94-103.
57. Kaytez N, Deleş B. Okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin istismar farkındalık düzeylerinin örselenmiş çocukluk yaşantıları açısından incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*. 2020; 8(2): 321-35.
58. Ertaş İ. Tipik ve atipik gelişim gösteren okul öncesi çocukların duygusal istismar potansiyelinin ebeveyn stresi ve çocuk mizacı bağlamında incelenmesi [yüksek lisans tezi]. Karabük: Karabük Üniversitesi; 2020.
59. Al Dosari MN, Ferwanan M, Abdulmajeed I, Aldossari KK, Al-Zahrani JM. Parents' perceptions about child abuse and their impact on physical and emotional child abuse: A study from primary health care centers in Riyadh, Saudi Arabia. *Journal of Family and Community Medicine*. 2017; 24(2): 79.
60. Can G, Beyazıt U. Çocuk istismarı potansiyelini yordayan faktörlerin incelenmesi. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*. 2018; 8(1): 87-99.

61. Benedan L, Powell MB, Zajac R, Lum JAG, Snow P. Suggestibility in neglected children: The influence of intelligence, language and social skills. *Child Abuse and Neglect The International Journal*. 2018; 79: 51–60.
62. Yavuzer H. Çocuk Psikolojisi, 35. Baskı. İstanbul, Remzi Kitabevi, 2008: 78-82.
63. Dursun A. Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle anne-baba tutumları [yüksek lisans tezi]. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi; 2010.
64. Amerikan Psikiyatri Birliği. DSM-5 Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı. Köroğlu E (Çeviren). 1.Baskı, İstanbul: HYB Yayıncılık, İstanbul 2013.
65. Yavuzer H. Çocuğu anlamak ve tanımak 40. Baskı. İstanbul, Remzi Kitabevi, 2011:120-9.
66. Buran BŞ. Çocuk uyumu ve anne baba yeterlik ölçeği 2- 12 yaş (CAPES-TR) [Child Adjustment and Parent Efficacy Scale (CAPES)]'ın klinik ve toplum örneklemelerinde türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması [uzmanlık yeterlik tezi]. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi; 2015.
67. Yörükoğlu A. Çocuk ruh sağlığı, 18. Baskı. Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008: 56-62.
68. Aydın A. Sınıf Yönetimi, 5.Baskı. Ankara, Pegem Akademi, 2010: 38-42.
69. Ortner G. Masallarla Çocuk Eğitimi, 1.Baskı. İstanbul: Aura Kitapları, 2016: 22-23.
70. Parke RD, Slaby RG. The development of aggression. *Handbook of Child Psychology*. 1983; 4(1): 547-641.
71. Yörükoğlu A. Çocuk Ruh Sağlığı, 28. Baskı. Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015: 98-102.
72. Çağdaş A, Şahin Seçer Z. Anne Baba Eğitimi, 2.Baskı. Ankara, Eğiten Kitap, 2011: 34-43.
73. Kail RV. *Children and Their Development* 7nded. Boston, Pearson Education, 2015: 123-9.
74. İnan HZ. Okul öncesi dönem çocuklarında sosyal ve duygusal gelişim. Akman B (Çeviren) 1. Baskı, Ankara: Nobel Yayınları. 2018.
75. Linscheid T, Budd K, Resnake L. Pediatric feeding problems. In: Robberts MC (ed). *Handbook of Pediatric Psychology*, 2nded. Newyork, Guilford Press, 2003: 523-42.

76. Chatter I. Feeding and eating disorders of infancy and early childhood. In: Kaplan HI, Sadock BJ, Sadock VA (eds). Child Sexual Abuse, 7nded. Philadelphia, Williams and Wilkins Lippincott, 2000: 77-81.
77. Kırcaali-İftar G, Uzuner Y, Uzuner K, Tekin-İftar E, Turan Z, Kapçı EG. Çocukta Ruh Sağlığı. İçinde: Uzuner Y (editör). Uyum Bozukluğu, 1. Baskı. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 200: 349-59.
78. Ghuman J, Ghuman H. ADHD in Preschool Children: Assessment and Treatment. Child and Family Behavior Therapy. 2014; 36(3): 251-7.
79. Ganos C, Martino D. Tics and tourette syn- drome. Neurol Clin. 2015; 33(1):115-36.
80. Ganos C, Kahl U, Schunke O. Are premonitory urges a prerequisite of tic inhibition in Gilles de la Tourette syndrome. J Neurol Neu- rosurg Psychiatry. 2012; 83(10): 975-8.
81. Cüceloğlu D. İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları, 28. Baskı. İstanbul, Remzi Kitabevi, 2016: 236-9.
82. Gültekin M. Okul Öncesinde Duygu ve Davranış Sorunları, 9.Baskı. İstanbul, Nesil Yayıncılık, 2006: 82-9.
83. Donat Bacioğlu S, Kılınç M, Kaya Z, Özü Ö, Acar H, Özdemir S. Yaşam Dönemleri ve Uyum Sorunları. İçinde: Savi Çakır F (editör) 0-6 Yaş Bebeklik ve Erken Çocukluk Dönemi Uyum ve Davranış Problemleri, 10. Baskı. Ankara, Pegem Akademi, 2017: 119-61.
84. Haid B, Tekgül S. Primary and secondary enuresis: pathophysiology, diagnosis, and treatment. Eur Urol Focus. 2017; 3(2-3): 198-206.
85. Tai TT, Tai BT, Chang YJ, Huang KH. Parental perception and factors associated with treatment strategies for primary nocturnal enuresis. J Pediatr Urol .2017;13(3): 272.
86. Aydoğmuş KBA. Ana-Baba Okulu, 24.Baskı. İstanbul, Remzi Kitabevi, 2006: 213-9.
87. Sargın N. Çocuklarda Ruh Sağlığı, 2. Baskı. Konya, Eğitim Yayınevi, 2012: 28-32.
88. Seven S. Çocuk Ruh Sağlığı, 1.Baskı. Ankara, Pegem Akademi, 2015: 100-22.
89. Yörükoğlu A. Çocuk Ruh Sağlığı, 35. Baskı. İstanbul, Özgür Yayınları, 2017: 130-8.

90. Baumrind, D. The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*. 1991; 11(1): 286-9.
91. Baumrind D. Authoritative parenting revisited: History and current status. *Developmental Psychology*. 2013; 49(1): 1-19.
92. McLoyd VC. The impact of economic hardship on Black families and children: Psychological distress, parenting and socioemotional development. *Child Development*. 2006; 61(2): 311-46.
93. Stülb K, Messerli-Bürgy N, Kakebeeke TH, Arhab A, Zysset AE, Leeger-Aschmann CS, et al. Prevalence and predictors of behavioral problems in healthy swiss preschool children over a one year period. *Child Psychiatry and Human Development*. 2019; 50(3): 439-48.
94. Anselmi L, Piccinini CA, Barros FC, Lopes RS. Psychosocial determinants of behaviour problems in Brazilian preschool children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 2004; 45(4): 779- 88.
95. Tuzcuoğlu N, Aydın D. Balaban S. Pandemi döneminde okul öncesi dönem çocukları ve annelerinin psikososyal açıdan etkilenme durumunun anne görüşleri doğrultusunda incelenmesi. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 2021; 1(1): 1.
96. Bilaç Ö, Önder A, Kavurma C, Doğan Y, Uzunoğlu, G, Işıldar Y ve ark. Okul öncesi dönemde çocuk psikiyatrisi polikliniğine başvuran çocukların annelerinin tutumlarının, yeterliliklerinin ve bağlanma biçimlerinin değerlendirilmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*. 2020; 23(1): 83-91.
97. Warsito O, Khomsan A, Hernawati N. Anwar F. Relationship between nutritional status, psychosocial stimulation and cognitive development in preschool children in Indonesia. *Nutrition Research and Practice*. 2012; 6(5): 451-57.
98. Öner Ö. Okul öncesi dönemde psikososyal ve davranışsal sorunları olan çocukların ebeveynlerinin yaşadığı güçlükler ve baş etme biçimleri [yüksek lisans tezi]. İstanbul: Maltepe Üniversitesi; 2019.
99. Bekman M. Halkla ilişkiler uygulamalarında nicel araştırma yöntemi: ilişkisel tarama modeli. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*. 2022; 6(16): 238-58.
100. Kanak M, Pekdoğan S. 3-6 yaş çocuğa sahip ebeveynlerin duygusal istismar potansiyellerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *International Journal of Education*. 2020; 9(3): 743-60.

101. Güneş Şan E, Altay N. 3-6 yaş çocuklar için psikososyal durum değerlendirme ölçeği-ebeveyn formunun geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*. 2021; 12(2): 132-9.
102. Tabachnick BG, Fidell LS. *Using Multivariate Statistics*, 5nded. Boston, Pearson, 2013.
103. George D, Mallery P. *SPSS for windows a step by step: A simple guide and reference*, 6nded. England, Pearson, 2010.
104. Karanis A. Üniversite öğrencilerinde algılanan duygusal istismar düzeyleri ile atılganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi [yüksek lisans tezi]. İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi; 2016.
105. Tektimur, E. 4-6 yaş aralığındaki çocukların sosyal becerileri ile annelerinin duygusal istismar potansiyelleri arasındaki ilişkinin incelenmesi [yüksek lisans tezi]. Malatya: İnönü Üniversitesi; 2022.
106. Fairuzza MT, Sarirah T, Intyaswat D. The role of parental education on verbal abuse and its impact on the mental health of young adults. *Salud Mental*. 2023; 46(1): 27–33.
107. Cansız E. 3-6 yaş çocuğa sahip annelerin duygusal istismar potansiyelleri ile ebeveyn öz yeterlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi [yüksek lisans tezi]. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi; 2021.
108. Judd N, Hughes K, Bellis M, Hardcastle K, Amos R. Is parental unemployment associated with increased risk of adverse childhood experiences? A systematic review and meta-analysis. *Journal of Public Health*. 2023; 45(4): 829–39.
109. Kırbaç E. Çocuk istismarı ve ihmalinin bazı değişkenler açısından incelenmesi [yüksek lisans tezi]. Malatya: İnönü Üniversitesi; 2017.
110. Rosenthal A. Macro-level socio-economic factors and children's view on physical and emotional maltreatment. *Child Indicators Research*. 2022; 15(5): 1777–91.
111. Toker Karabulut A. Ortaöğretim öğrencilerinin anne ve babalarından algıladıkları duygusal istismarın sosyal problem çözme becerisi ile ilişkisinin incelenmesi [yüksek lisans tezi]. Sivas: Sivas Üniversitesi; 2019.
112. Kulakçı H, Ayyıldız TK, Veren F, Çelik S. (2012). Hemşirelik bölümü öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının öfke kontrolleri üzerine etkisinin değerlendirilmesi. M. Akbaba (Ed.), 2. Ulusal Okul Sağlığı Sempozyumu içinde (s.118-120). Adana: Çukurova Üniversitesi.

113. Karay LA. Adolescent's perception of psychological maltreatment living in divorced versus intact families [yüksek lisans tezi]. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi; 2001.
114. Alvarez-Voces M, Romero E. Gender differences in the development of children's conduct problems: A four-year longitudinal study. *Journal of Child and Family Studie*. 2025; 34(1): 518–31.
115. Brandlistuen RE, Flato M, Stoltenberg C, Helland SS, Wang MV Gender gaps in preschool age: A study of behavior, neurodevelopment and pre-academic skills. *Scandinavian Journal of Public Health*. 2021; 49(5): 534–41.
116. Lau TWI, Lim CG, Acharryya S, Lim-Ashworth N, Tan YR, Fung SSD. Gender differences in externalizing and internalizing problems in Singaporean children and adolescents with attention-deficit/hyperactivity disorder. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*. 2021; 15(3): 1–10.
117. Yoldaş C, Demircioğlu H. Okul öncesi dönem çocuklarının problem davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 2022; 9(3): 553–72.
118. Hjern A, Bergström M, Fransson E, Lindfors A, Bergqvist K. Birth order and socioeconomic disadvantage predict behavioural and emotional problems at age 3 years. *Acta Paediatrica*. 2021; 110(12): 3294–301.
119. Yiğit NB. Investigating behavioral problems in children with divorced parents: A phenomenological study of teachers' views and practices [yüksek lisans tezi]. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi; 2022.
120. Amca Toklu D. Examination of the social behaviours of pre-school children whose parents are married and divorced according to teacher opinions. *Early Child Development and Care*. 2022; 192(1): 14–23.
121. Kaya İ. Erken çocukluk döneminde ebeveynleri boşanmış çocuklarda görülen davranış problemleri [yüksek lisans tezi]. Ankara: Gazi Üniversitesi; 2022.
122. Abdul Karim A, Tanaka K, Nagata C, Arakawa M, Miyake Y. Association between parental occupations, educational levels, and household income and children's psychological adjustment in Japan. *Public Health*. 2022; 2(6): 14–22.
123. Kadal ZA. 5-6 Yaş Çocuklarında görülen davranış problemleri ile anne-baba ilgi düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi [yüksek lisans tezi]. İstanbul: İstanbul Okan Üniversitesi; 2019.

124. Balseviciene B, Grazuleviciene R, Dedele V, Dregvaliene A, Seferis V. Impact of psychosocial environment on young children's emotional and behavioral difficulties. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2017; 14(10): 1278.
125. Luo S, Chen D, Li C, Lin L, Chen W, Ren Y, et al. Maternal adverse childhood experiences and behavioral problems in preschool offspring: the mediation role of parenting styles. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*. 2023;17(2): 95-9.
126. Kurnaz R. Annelerin duygusal istismar potansiyelleri ve çocuklarına yönelik ilgileri ile çocukların davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi [yüksek lisans tezi]. Ankara: Ankara Üniversitesi; 2022.
127. Akkuş K. Çocukluk çağı travması bildiren annelerin kendi çocuklarına olan duygusal istismar potansiyeli ve çocuk yetiştirme stilleri açısından değerlendirilmesi [yüksek lisans tezi]. İstanbul: İstanbul Üniversitesi; 2021.
128. Cecil CA, Viding E, Fearon P, Glaser D, Mccrory EJ. Disentangling the mental health impact of childhood abuse and neglect. *Child Abuse and Neglect*. 2017; 63(2): 106-19.
129. Bağçeli Kahraman P, Çubukcu A. Okul öncesi dönem çocuklarının annelerinin istismar düzeyleri, ebeveyn tutumları ve çocuklarının davranış problemleri arasındaki ilişki. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. 2019; 10(17): 1304-331.
130. Winiarski DA, Engel ML, Karnik NS, Brennan PA. Early life stress and childhood aggression: Mediating and moderating effects of child callousness and stress reactivity. *Child Psychiatry and Human Development*. 2018; 49(5): 730-9.

EKLER

EK 1. Özgeçmiş

EK 2. Etik Kurul İzni

EK 3. Enstitü Uygulama İzni

EK 4. MEB Uygulama İzni

EK 5. 3-6 Yaş Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği Kullanım İzni

EK 6. 3-6 Yaş Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği Kullanım İzni

EK 7. Bilgilendirici Gönüllü Onam Formu

Sizi Doç. Dr. Oğuz EMRE tarafından yürütülen “Annelerin Duygusal İstismar Potansiyelinin Çocukların Psikososyal Durumlarına Etkisi” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz.

Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan çıkma hakkında sahipsiniz. 18 yaşının altındaki Katılımcı/Gönüllülerin, Velayet veya Vesayetindeki yasal temsilcilerine gerekli açıklamalar yapılarak bilgilendirildi. Çalışma için gerekli İzin/Onam alındı. Çalışmaya katılmanız, soruları yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam/onay verdiğiniz anlamına gelmektedir. Size verilen formlardaki soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek bilgiler tamamen Araştırma amacı ile kullanılacaktır. Araştırma yayınlansa bile isminiz ve kimlik bilgileriniz kesinlikle gizli kalacak ve 3. bir şahısa verilmeyecektir

1. ARAŞTIRMANIN ADI: Annelerin Duygusal İstismar Potansiyelinin Çocukların Psikososyal Durumlarına Etkisi

2. KATILIMCI SAYISI: Bu araştırmada yer alması öngörülen toplam katılımcı sayısı 343’dür.

3.ARAŞTIRMAYA KATILIM SÜRESİ: Bu araştırmada yer almanız için öngörülen süre 6 aydır. Ölçeklerin her biri ortalama 15-25 dakika sürmektedir.

4. ARAŞTIRMANIN AMACI: Yapılacak olan araştırmada okul öncesi dönemde bulunan çocukların annelerinin duygusal istismar potansiyellerinin çocukların psikososyal durumlarına bir etkisi olup olmadığını incelemek amaçlanmıştır.

5. ARAŞTIRMAYA KATILMA KOŞULLARI: Bu araştırmaya dahil edilebilmek için sahip olmanız gereken koşullar şu şekildedir; 3-6 yaş grubu çocuğa sahip olmak, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuğun velisi olmak.

6. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ: Bu araştırmada yapılacak işlemler şu şekildedir; araştırma sırasında ‘Kişisel Bilgi Formu’, ‘3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği’ ve ‘3-6 Yaş Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği- Ebeveyn Formu’ olmak üzere üç veri toplama aracından yararlanılacaktır. Kişisel Bilgi Formu, 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ve 3-6 Yaş Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği- Ebeveyn Formu öğrencinin velisi tarafından doldurulacaktır.

7. ARAŞTIRMADAN KAYNAKLANABİLECEK OLASI RİSKLER: Olası bir soruna karşı gerekli tedbirler tarafımızdan alınacaktır.

8.ARAŞTIRMADAN KAYNAKLANABİLECEK HERHANGİ BİR ZARARLANMA DURUMUNDA YÜKÜMLÜLÜK / SORUMLULUK DURUMU: Araştırma nedeniyle bir zarar görmeniz söz konusu olursa gereken masraflar Hanife Kübra AKPINAR tarafından karşılanacaktır.

ARAŞTIRMAYA KATILMA ONAYI

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya/gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. **Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı. Soru sorma ve tartışma imkanı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bana; çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak ta anlatıldı.** Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım takdirde herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmayacağımı anladım.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

GÖNÜLLÜ		İMZASI/TARİH
ADI-SOYADI		
ADRES		
TELEFON		
TARİH		

VELİ/ VASİ (Varsa)		İMZASI/TARİH
ADI-SOYADI		
ADRES		
TELEFON		
TARİH		

ARAŞTIRMACI		İMZASI/TARİH
ADI-SOYADI ve GÖREVİ		
ADRES		
TELEFON		
TARİH		

EK 8. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu

Değerli katılımcı,

Sizlere verilen bu bilgi formu, Annelerin duygusal istismar potansiyelinin çocukların psikososyal durumlarına etkisini incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Araştırmanın güvenilirliği için, formdaki seçenekleri doğru şekilde işaretlemeniz gerekmektedir. Paylaştığınız bilgiler sadece araştırmacı tarafından kullanılacak olup gizli tutulacaktır. Gösterdiğiniz ilgi ve iş birliğinden dolayı teşekkür ederim.

1.Çocuğunuzun cinsiyeti:

☐ Kız ☐ Erkek

2. Yaşınız:

☐ 19 yaş ya da 19 yaştan daha küçük ☐ 20-30 yaş arası
☐ 31-40 yaş arası ☐ 41-50 yaş arası ☐ 51 yaş ya da 51 yaştan büyük

3.Eğitim Durumunuz:

☐ Okur-yazar değil ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Ön lisans ☐ Lisans
☐ Lisansüstü

4.Mesleğiniz:

☐ Ev Hanımı ☐ Memur ☐ İşçi ☐ Serbest Meslek ☐ Emekli. ☐ Diğer

5.Toplam Aylık Geliriniz:

☐ 17000 TL'nin altında ☐ 17000-30000 TL arasında ☐ 30000 TL'nin üzerinde

6.Çocuk Sayınız:

☐ Tek çocuk ☐ İki çocuk ☐ Üç çocuk ☐ Dört çocuk ☐ Beş çocuk
☐ Beş çocuk ve üzeri

7.Çocuğunuzun Doğum Sırası:

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

8. Evlilik Durumunuz:

☐ Eşimle yaşıyoruz ☐ Ayrı yaşıyoruz ☐ Boşandık ☐ Diğer

EK 9. 3-6 Yaş Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği

3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği

Hiçbir zaman (1), nadiren (2), ~~arasıra~~ (3), çoğu zaman (4), her zaman (5) şeklinde derecelendirilmektedir. **Soruların devamı arka sayfada yer almaktadır.**

No	Maddeler	1	2	3	4	5
4	Çocuğum ağladığı zaman onu cezalandırırım					
6	Çocuğuma her zaman doğruyu söylerim					
7	Çocuğuma güzel sözler söylerim					
8	Çocuğumla alay etmek hoşuma gider					
9	Çocuğumu mutlu etmek için çabalarım					
10	Çocuğumun yardıma ihtiyacı olduğunda her zaman yardım ederim					
11	Çocuğumun isteklerini görmezden gelirim					
12	Çocuğuma duygularımı açıkça belli ederim					
13	Çocuğuma kontrollü davranırım					
14	Çocuğumun yanında kavga etmekte, tartışmalara girmekte sakınca görmem					
15	Çocuğum çok hareketli olduğunda durdurmak için fiziksel ceza uygulayım					
16	Çocuğum çok ağladığında ona bağırırım					
17	Çocuğum altını ıslattığı zaman uygun dille açıklama yaparım					
18	Çocuğumun yanında başka birisiyle kavga ederim					
21	Çocuğumu “keşke sende arkadaşların gibi akıllı ve uslu olsan” diye uyarırım					
22	Çocuğum istediğimi yapmadığı zaman onu tehdit ederim					
23	Çocuğumu cezalandırmak amacıyla onu odaya kapatırım					
24	Çocuğum beni dinlemediği zaman onu sevdiği şeylerden mahrum bırakırım					
25	Çocuğum hata yaptığı zaman başkalarının yanında onu azarlarım					
27	Çocuğuma lakap takar ve o şekilde hitap ederim					
28	Toplum içerisinde çocuğumu utandırarak disipline ederim					
29	Çocuğuma sık sık sarılırım					
30	Çocuğumun sorunu olduğu zaman onu dinler ve beraberce çözüm ararım					
31	Çocuğumun beslenmesi ve sağlığı benim için önceliklidir					
32	Çocuğuma sık sık onun ne kadar değerli olduğunu söylerim					
35	Çocuğumu bazen evde yalnız bırakırım					
36	Çocuğumun arkadaşlarını tanırım					
37	Çocuğumun benim yerime kardeşine bakmasında sakınca görmem					
38	Çocuğuma istediğimi yaptırmak için doktor veya iğneyle tehdit ederim					
39	Çocuğumla sohbet ederim					

40	Çocuğum başarısız olduğu durumlarda cesaretlendiririm					
44	Çocuğumun yanında sigara ya da alkol kullanmakta sakınca görmem					
45	Çocuğumun yanında bazen kaba ya da küfürlü konuştuğum olur					
47	Çocuğumun veli toplantılarına katılırım					
49	Çocuğuma isteklerimi yerine getirmediğinde onu bir daha sevmeyeceğimi söylerim					
50	Çocuğumun izlediği programların içeriğini kontrol ederim					
51	Çocuğum her şeyini rahatça bana anlatabileceğini bilir.					
52	Çocuğum beni kızdırdıysa ne yaparsa yapsın onunla konuşmam					
53	Çocuğumun evde olmadığını fark etmediğim zamanlar olur					
54	Çocuğumun okul haricinde arkadaşlarıyla görüşmesini istemem					
55	Çocuğum da olsa öpmekten hoşlanmam					
56	Çocuğuma duygularını rahatça ifade etmesi için ortam hazırlarım					
57	Yalnızca evliliğimi kurtarmak için çocuk sahibi olmakta sakınca görmem					
58	Çocuğumla birlikte eğlenceli aktiviteler yaparım					
60	Güzel giyinen çocukları çevresindeki diğer çocuklara göre daha çok severim					
61	Yapamadığı işlerde çocuğumu zorlamam					
62	Bir işi yapamıyorsa yetersiz olduğunu yüzüne vururum					
63	Eşimle kavga ediyorsam çocuğum benden taraf olmalıdır					
64	Çocuğum gerektiğinde çalışıp evin ekonomisine katkı sağlamalıdır					
65	Tüm çocuklar(ım) gözümde aynı değere sahiptir					

EK 10. 3-6 Yaş Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği

3-6 YAŞ ÇOCUKLAR İÇİN PSİKOSOSYAL DURUM DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ- EBEVEYN FORMU

Değerli anne-babalar, aşağıda çocukların davranışlarıyla ilgili maddeler yer almaktadır. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Her bir maddeyi okuyarak çocuğunuzun son bir ay içerisinde ifade edilen davranışı gösterme sıklığını en iyi ifade eden kutuyu işaretleyiniz.

Değerlendirilecek Davranışlar	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Her zaman
1. Çocuğum uykudan ağlayarak uyanır.					
2. Çocuğum uykusunda çok irkilir.					
3. Çocuğum kötü rüyalar görür.					
4. Çocuğum gece uyumayı reddeder.					
5. Çocuğum geceleri altını ıslatmaya başladı.					
6. Çocuğum gündüzleri altını ıslatmaya başladı.					
7. Çocuğum gündüzleri tualete yalnız gitmekten korkar.					
8. Çocuğum karanlıktan korkar.					
9. Çocuğumun iştahı azaldı.					
10. Çocuğum aşırı yemek yer.					
11. Çocuğum yemek yememek için güçlük çıkarır.					
12. Çocuğum kendini ifade etmekte zorlanır.					
13. Çocuğum, kendisinden ayrılmama aşırı tepki gösterir.					
14. Çocuğumun göz kırpması, diş gıcırdatma gibi tikleri olur.					
15. Çocuğum sürekli dikkat çekmek ister.					
16. Çocuğum aşırı hareket halindedir.					
17. Çocuğum aşırı tedirgin davranışlar gösterir.					
18. Çocuğum etrafında olup bitenlere karşı ilgisizdir.					
19. Çocuğum zamanını hiçbir şey yapmadan, oturarak ya da yatarak geçirir.					
20. Çocuğum yapabildiği işlerde bile yardıma gereksinim duyar.					
21. Çocuğum olayları hatırlamakta güçlük çeker.					
22. Çocuğumun konuşma akıcılığında bozulma olur.					
23. Çocuğumun öfke nöbetleri olur.					
24. Çocuğum saldırgan davranışlar sergiler.					
25. Çocuğum kendine zarar verir.					
26. Çocuğum isteklerini ağlayarak ifade eder.					
27. Çocuğum oyuncaklarına/eşyalara zarar verir.					
28. Çocuğumun benimle konuşmasını sağlamak güç olur.					
29. Çocuğumun ilgisini çekmek güç olur.					
30. Çocuğum sosyal ortamlarda rahatsız edici davranışlar sergiler.					
31. Çocuğum yabancıların yanında aşırı utangaç görünür.					